

Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007 – 2013

Gala redakcijas projekts

Rīga 2006

LR Ministru prezidenta priekšvārds

Izglītība, zinātne un konkurētspēja

Piecpadsmītajā gadā pēc neatkarības atgūšanas Latvija ir jauna attīstības ceļa pašā sākumā. Valsts stratēģiskie mērķi paliek nemainīgi un ārpolitiskās prioritātes ir skaidri definētas, tāpēc Latvija var rēķināties ar pietiekami ilgu stabilitātes periodu, kura laikā iespējams secīgi un plānveidīgi realizēt kopīgi izvirzītos uzdevumus. Ierobežoto resursu dēļ Latvijai nav daudz izvēles iespēju, tās attīstību var nodrošināt vienīgi **strauja konkurētspējas izaugsme, kuras pamatā ir ieguldījums izglītībā un zinātnē.**

Latvija ir pārdzīvojuši padomju laika izkropļotās rūpniecības faktisku sabrukumu. Sāpīgi notiek mūsu tradicionālās zemkopības pārstrukturēšanās. Mums nav ievērojamu dabas resursu, kuru izmantošana varētu nest tūlītēju peļņu. **Latvijas galvenais resurss ir cilvēku zināšanas.** Un šis īpašums nepieder nedz valstij, nedz kādam šauram uzņēmēju lokam. Tas pieder katram atsevišķam valsts pilsonim un iedzīvotājam. Un te slēpjas gan Latvijas vājums, gan arī vislielākās iespējas. Lai sasniegtu visas sabiedrības un katra indivīda dzīves līmeni, kāds raksturīgs attīstītajām valstīm, Latvijas galvenais resurss ir iedzīvotāju zināšanas un gudrība, to prasmīga un mērķtiecīga izmantošana. Zināšanas nosaka darbaspēka kvalitāti, veicina kapitāla izmantošanu un stimulē tehnoloģiju attīstību. Atbalsts izglītībai veicina lielāku nācīgas saliedētību. Tikai izglītota un zinoša sabiedrība var garantēt valsts iekšējo un ārējo drošību. Ar savām zināšanām un darbu ikviens cilvēks piedalās valsts attīstībā un ikviens ir atbildīgs par tās nākotni. Savukārt, valstij jārod instrumenti šī cilvēku resursa stimulēšanai.

Latvijai nepieciešama uz zināšanām balstīta, ilgstspējīga attīstība. Šis formulējums nav nekas jauns. Par to tiek runāts jau gadus desmit. Taču zināšanas nav amorfa viela, ko iespējams nolikt seifā vai konvertēt valūtā. Zināšanas pirmām kārtām ir zinoši cilvēki, kas vēlas strādāt. Cilvēki, kas vēlas savas zināšanas izmantot personiskās labklājības celšanai, sava darba ražīguma paaugstināšanai. Cilvēki, kas izvirzījuši sev dzīvē pavisam konkrētus mērķus. Tāpēc valdībai jānodrošina **konkrēts atbalsts izglītības sistēmai un mūžizglītībai.** Šim atbalstam ir jāpanāk, lai zināšanu pārvaldība, koordinēta un virzīta to radīšana, uzkrāšana, izplatīšana, lietošana kā komplekss process kļūtu par ekonomikas un sociālās dzīves pamatu, aptverot visu valsti un sabiedrību.

Lai padarītu Latviju pievilcīgu darba un profesionālās izaugsmes ziņā, mēs nedrīkstam aizmirst par zinātnes lomu. Mūsu dienās grūti iedomāties uzņēmējdarbības jomu, kas vistiešākajā veidā nebūtu atkarīga no jaunām tehnoloģijām, inovatīviem risinājumiem, pastāvīgiem un nopietniem pētījumiem attiecīgajā nozarē. Un **valsts ir nepārprotami ieinteresēta zinātnes un uzņēmējdarbības sadarbībā, gan radot labvēlīgu vidi šādai sadarbībai,** gan ieguldot tajā aizvien lielākus līdzekļus. Latvijas zinātne atrodas uz bīstamas robežas, kurā var pārtrūkt paaudžu pēctecība. To iespējams novērst, strauji uzlabojot jaunu zinātnieku sagatavošanu, viņu piesaistīšanu Latvijai un perspektīviem projektiem.

Dzīves kvalitāte lielā mērā ir atkarīga no valsts konkurētspējas. Latvijas gadījumā arī tas nozīmē ikviena konkrētā cilvēka konkurētspēju. Latvijas iedzīvotāji ir pierādījuši, ka spēj konkurēt Eiropas darba tirgū, tagad valsts uzdevums ir radīt viņiem priekšnosacījumus atgriezties dzimtenē – nodrošināt tādu tautsaimniecisko vidi, kurā uzņēmējdarbība ir cieši saistīta ar inovāciju, zinātniskiem pētījumiem, darbaspēka izglītošanu. Par to, ka valsts politika ir uz pareizā ceļa, liecinās cilvēki, kas atgriezīsies ar jaunām prasmēm un jaunām zināšanām – ar valodu, ar izpratni par brīvo tirgu un kapitālismu.

Valdībai jānodrošina tāda uzņēmējdarbības vide, kas stimulētu veselīgu konkurenci. Vide, kurā mazajiem uzņēmumiem būtu vienādas iespējas augt un attīstīties. Vide, kurā jaunajiem zinātniekiem būtu nodrošinātas vienādas iespējas piekļūt informācijas un finanšu resursiem. Vide, kurā kultūra un radošā darbība būtu pelnoša industrija, pelnoša šī vārda visās nozīmēs. Talantīgu, ziņošu un uzņēmīgu cilvēku panākumiem jāklūst par motivāciju visu iedzīvotāju līdzdalībai ekonomiskajos, sociālajos, kultūras un politiskajos procesos. **Latvijai jāklūst par iespēju zemi.**

LR Ministru prezidents

Aigars Kalvītis

SATURS

I	KAS IR NACIONĀLAIS ATTĪSTĪBAS PLĀNS?	6
II	VALSTS IZAUGSMES MODELIS „CILVĒKS PIRMAJĀ VIETĀ”	8
III	DZĪVES KVALITĀTE – KO AR TO SAPROTAM?	10
IV	NACIONĀLĀ ATTĪSTĪBAS PLĀNA STRATĒGIJA	13
	1. Izglītots un radošs cilvēks	15
	1.1. Kvalitatīva un pieejama pirmsskolas un pamatzglītība, obligāta vidējā un konkurētspējīga augstākā izglītība	15
	1.2. Darbaspēka sagatavošana atbilstoši darba tirgus pieprasījumam	16
	1.3. Mūžizglītība cilvēka radošā potenciāla un dzīves kvalitātes izaugsmei	17
	1.4. Izglītības infrastruktūras modernizācija	18
	2. Uzņēmumu tehnoloģiskā izcilība un elastība	19
	2.1. Lietišķās zinātnes rezultātu komercializācija, inovācija un tehnoloģiju pārnese	20
	2.2. Zināšanu pielietošana uzņēmumu konkurētspējas palielināšanai	21
	2.3. Jaunu konkurētspējīgu uzņēmumu radīšana	22
	2.4. Radošo industriju attīstība	22
	2.5. Dabas un enerģētisko resursu ilgtspējīga un efektīva izmantošana	23
	3. Zinātnes un pētniecības attīstība	24
	3.1. Fundamentālās zinātnes izcilība	25
	3.2. Fundamentālās un lietišķās zinātnes un pētniecības potenciāla atjaunošana un attīstība	25
	3.3. Zinātniskās infrastruktūras modernizācija zinātniskajās institūcijās	26
V	DROŠAS UN STABILAS ATTĪSTĪBAS PRIEKŠNOSACĪJUMI	27
	4. Valsts un sabiedrības attīstība	27
	4.1. Laba pārvaldība kā ilgtspējīgas izaugsmes politikas nodrošinājums	27
	4.1.1. Uz stabilitāti un sabalansētu izaugsmi vērstas makroekonomiskās politikas realizēšana	27
	4.1.2. Plānošanas un prognozēšanas sistēmas pilnveide	28
	4.1.3. Rīcībspējīgas pašvaldības un reģioni	29
	4.1.4. Valsts pārvaldes darboties spējas stiprināšana	29
	4.2. Droša, pilsoniska un saliedēta sabiedrība	30
	4.2.1. Publiskā, nevalstiskā un privātā sektora sadarbība	31
	4.2.2. Vienotas kultūras telpas veidošana	32
	4.2.3. Iekšējās drošības nodrošināšana	32
	4.3. Latvijas izaugsmes starptautiskā dimensija	33

5. Sakārtota uzņēmējdarbības un dzīves telpa	35
5.1. Izaugsme reģionos	35
5.1.1. Policentriska attīstība – iespēja reģioniem	35
5.1.2. Rīga – Baltijas jūras reģiona biznesa, zinātnes un kultūras metropole	36
5.1.3. Reģionu savstarpējā, pārrobežu un transnacionālā sadarbība konkurētspējai Eiropas Savienībā	36
5.2. Moderna infrastruktūra un pakalpojumi	37
5.2.1. Attīstību veicinošs energonodrošinājums	37
5.2.2. IKT infrastruktūras un pakalpojumu attīstība un vispārēja pieejamība publiskajiem tīkliem	38
5.2.3. Multimodāla, integrēta, iedzīvotājiem pieejama un droša transporta sistēma	39
5.2.4. Sabiedrisko pakalpojumu (ūdenssaimniecība, atkritumu apsaimniekošana, siltumapgāde u.c.) attīstība	40
5.2.5. Infrastruktūra un pakalpojumi dažādiem cilvēku darbības veidiem un dzīves stiliem	40
6. Cilvēka labklājības kāpums	41
6.1. Vesels cilvēks ilgtspējīgā sabiedrībā	41
6.1.1. Cilvēka veselība kā vērtība	41
6.1.2. Ilgtspējīga sociālās drošības sistēma	42
6.1.3. Atbalsts ģimenēm ar bērniem un dzimstības veicināšana	43
6.2. Iekļaujošs un noturošs darba tirgus	44
6.2.1. Pieeja darba vietām un to dažādība reģionos	44
6.2.2. Atbalsts nodarbinātības veicināšanai	45
6.3. Pieejams mājoklis un sakopta dzīves telpa	46
6.3.1. Daudzveidīgs mājokļu piedāvājums	46
6.3.2. Sociāli integrētu dzīvojamo apkaimju veidošana	47
6.3.3. Kopta un pieejama kultūrvide un kultūrvēsturiskais mantojums	47
6.3.4. Saprātīgi izmantota un saglabāta dabas vide	48
VI NACIONĀLĀ ATTĪSTĪBAS PLĀNA ĪSTENOŠANA UN UZRAUDZĪBA	49

Pielikumi:	51
Indikatori	51
Terminu skaidrojums	53
Saīsinājumi	59

I KAS IR NACIONĀLAIS ATTĪSTĪBAS PLĀNS?

MĒRĶIS UN UZDEVUMI

Nacionālais attīstības plāns (NAP) ir izstrādāts saskaņā ar LR Reģionālās attīstības likumu un ir vidēja termiņa plānošanas dokuments laika posmam no 2007. līdz 2013.gadam. Plāna mērķis ir sekmēt līdzsvarotu un ilgtspējīgu valsts attīstību un nodrošināt Latvijas konkurētspējas paaugstināšanu citu valstu vidū. Tas ir mūsu ieguldījums ES dalībvalstu kopējā stratēģijā un Lisabonas programmas īstenošanā.

Saskaņojot viedokļus un veidojot vienotu izpratni par valsts attīstību tuvākajā un tālākajā nākotnē, NAP izvirza Latvijas attīstības stratēģisko mērķi un nosaka galvenos rīcības virzienus, kas spēs nodrošināt stabilu valsts un sabiedrības izaugsmi.

NAP uzdevums ir koncentrēt sabiedrības uzmanību uz vienotu mērķi, nodrošinot darbību koordināciju un sabalansētību, finanšu līdzekļu mērķtiecīgu novirzīšanu valsts attīstības mērķu sasniegšanai un tam nepieciešamo priekšnosacījumu radīšanai. Tādēļ ļoti nozīmīga ir NAP nostādņu un izvirzīto priekšlikumu iestrāde citos plānošanas dokumentos, to savstarpējā sasaiste un finansējuma nodrošinājums.

NACIONĀLĀ ATTĪSTĪBAS PLĀNA NOZĪME

NAP ir dokuments, kas iezīmē pagrieziena punktu valsts attīstībā un piedāvā risinājumus jautājumiem:

- Kāda būs mūsu Latvija pēc septiņiem un vairāk gadiem?
- Kā nodrošināt valsts konkurētspējas palielināšanos?
- Kādam jābūt cilvēkam – Latvijas nākotnes veidotājam?

LR Satversme nosaka, ka LR Saeima un valdība ir galvenie attīstības procesa vadītāji un tiem jāspēj veidot un īstenot tādu politiku, kas nodrošinātu valsts izaugsmi un iedzīvotāju labklājības celšanos. Valdībai ir svarīga loma visu attīstības procesa dalībnieku – publiskā, privātā, nevalstiskā sektora iesaistīšanā vienota valsts izaugsmes scenārija īstenošanā. Savukārt ikvienam cilvēkam jāuzņemas daļa līdztbildības - par savu izvēli, sava radošā potenciāla attīstību un aktīvu dzīves pozīciju.

NAP nav pasākumu vai finanšu plāns, bet stratēģisks dokuments, kas

- izvirza vidēja termiņa mērķi un prioritātes;
- veicina vienotas izpratnes veidošanos un visas sabiedrības iesaistīšanos;
- koncentrē uzmanību un finanšu resursus valsts un sabiedrības ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai;
- nosaka vadlīnijas visu līmeņu un nozaru plānošanas dokumentu izstrādei.

Stratēģiska dokumenta statuss arī nosaka NAP struktūru, izvirzot stratēģisko mērķi un nosakot prioritātes šī mērķa sasniegšanai. Plānā noteikti arī konkrēti rīcības virzieni, galvenie risināmie uzdevumi. Sadaļā „Drošas un stabilas attīstības priekšnosacījumi” skatītas stratēģiskā mērķa īstenošanai nozīmīgākās jomas.

NAP stratēģiskais mērķis nav sasniedzams tuvākajos septiņos gados, bet būtiski ir pieņemt pareizu lēmumu jau tagad, lai nodrošinātu valsts koordinētu un mērķtiecīgu virzību uz labklājības un augstas dzīves kvalitātes nodrošinājumu nākotnē. Šajā plānā izklāstītā valsts attīstības stratēģija jāiepazīst un jāpieņem Latvijas cilvēkiem, jo tikai par rezultātu pārliecināti cilvēki būs spējīgi izprast un atbalstīt dažādos lēmumus, mērķtiecīgi darboties savas un savu bērnu labklājības labā, jutīsies noderīgi Latvijai un leposies ar to.

II VALSTS IZAUGSMES MODELIS „CILVĒKS PIRMAJĀ VIETĀ”

LATVIJAS ATTĪSTĪBAS SCENĀRIJI

Laikā kopš Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas ir paveikts daudz - nostabilizējusies demokrātiska valsts iekārta, reāli funkcionē liberāla un atvērta tirgus ekonomika, Latvija sekmīgi integrējusies starptautiskajās struktūrās. Taču paveikts ir tikai pats neatliekamākais un kopumā valsts attīstība nav bijusi pietiekami konsekventa un koordinēta. Uzsākot NAP izstrādi, bija skaidrs, ka ir nepieciešama politiska vienošanās par valsts ilgtermiņa attīstību.

Pētot valsts attīstības iespējas, Latvijas zinātnieku grupa secināja, ka ir trīs iespējami scenāriji:

- *Atpalicības scenārijs* – turpinās nekoordinēts attīstības process: augot bāzes līmenim, attīstības tempi strauji samazinās, pastiprinās spriedze sabiedrībā, nākotnes mērķu īstenošana top problemātiska, Latvija kļūst par ES otrās šķiras valsti.
- *Stagnācijas scenārijs* – attīstības process pielāgojas lēnākajiem; vienas paaudzes laikā Latvija nespēj panākt ES valstu vidējo dzīves līmeni; sabiedrībā zūd motivācija ilgtermiņa ieguldījumiem, darbībām un arī izglītības iegūšanai.
- *Izaugsmes scenārijs* – nepārtraukta, ātra un visos līmeņos sabalansēta attīstība, izmantojot mūsu salīdzinošās priekšrocības un izvirzot mūsu rīcībā esošajiem resursiem atbilstošu kopēju valsts ilgtermiņa attīstības mērķi.

LR Saeima 2005.gada 26.oktobrī apstiprināja zinātnieku grupas izstrādāto konceptuālo dokumentu „Latvijas izaugsmes modelis: Cilvēks pirmajā vietā”, kura pamatā ir uz cilvēku centrēta pieeja un izvēle par labu izaugsmes scenārijam. Cilvēka dzīves kvalitātes pieaugums tiek nosaukts par valsts izaugsmes mērķi.

IZAUGSMES RESURSS - ZINĀŠANAS

Nedz Latvijas dabas bagātības, nedz lētais darbaspēks nespēs ilgtermiņā kalpot par valsts izaugsmes pamatresursu. Mūsu galvenais resurss, lai sasniegtu attīstītajām valstīm raksturīgo visas sabiedrības un katra indivīda dzīves līmeni, ir iedzīvotāju zināšanas un gudrība, to prasmīga un mērķtiecīga izmantošana.

Šādā izaugsmes modelī zināšanas virza darbaspēka kvalitāti, kapitāla izmantošanu un tehnoloģiju attīstību. Izglītota un zinoša sabiedrība kļūst par valsts iekšējās un ārējās drošības garantu. Zināšanu pārvaldība, koordinēta un virzīta to radīšana, uzkrāšana, izplatīšana un lietošana kā komplekss process kļūst par ekonomikas un sociālās dzīves pamatu, aptverot visu valsti un sabiedrību. Pretstatā daudzām valstīm, kurām ir iespēja izvēlēties vairākus attīstības ceļus vai kombinēt tos, mūsu valstij nav alternatīvas ceļam uz zināšanu ekonomiku.

Dokumentā uzsvērts, ka Latvijas iedzīvotāju zināšanu potenciāls ir spējīgs pildīt šo uzdevumu, taču nepieciešama tūlītēja koordinēta rīcība tā palielināšanai un izmantošanai, jo kavēšanās var radīt neatgriezeniskas sekas. Attīstības procesa un rīcību pamatprincips - vienādu iespēju radīšana visiem un ikviena sabiedrības locekļa personiska atbildība par šo iespēju izmantošanu.

IZAUGSMES MĒRĶIS – CILVĒKA DZĪVES KVALITĀTES PIEAUGUMS

Valsts izaugsmes mērķim jābūt ikvienam Latvijas iedzīvotājam saprotamam un rosinošam. Izraugoties zināšanas par valsts attīstības noteicošo resursu, cilvēks kā zināšanu radītājs un nesējs kļūst par galveno attīstības virzītājspēku un ieguvēju.

Katra cilvēka nozīmīgākās vēlmes saistās ar labklājību, drošību sev un saviem tuvākajiem, ar veselību un nodrošinātām vecumdienām, ar tīru gaisu un svaigu ūdeni, ar iespēju mācīties un radoši izpausties, ar vēlmi ceļot un vēl, un vēl...Cilvēku intereses, vērtību prioritātes un priekšstati par labu un laimīgu dzīvi ir tik dažādi un atšķirīgi, tik subjektīvi un dziļi personiski. Gadiem un pieredzei krājoties, mainās arī vērtību skala. Šo vērtību dažādie aspekti un to kopums veido cilvēka dzīves kvalitāti.

Šāda mērķa izvēle nodrošina ciešu izaugsmes resursu un mērķu vienotību, kas kļūst par būtisku izaugsmes priekšnoteikumu. Dziļi cilvēciskā tieksme dzīvot labāk, panākt savas dzīves kvalitātes uzlabošanos ir prioritāra katram cilvēkam un līdz ar to visai sabiedrībai.

Atsevišķa indivīda dzīves kvalitāte savienojas ar visas nācijas dzīves kvalitāti, veidojot mūsu valsts nacionālo interešu kopu.

III DZĪVES KVALITĀTE – KO AR TO SAPROTAM?

Dzīves kvalitāte ir komplekss sociāls, ekonomisks, politisks jēdziens, kas aptver plašu valsts iedzīvotāju dzīves apstākļu kopumu. To raksturo gan indivīdam pieejamais patēriņa līmenis, gan sociālo pakalpojumu klāsts un kvalitāte, kā arī iespēja iegūt izglītību, dzīvot ilgu un veselīgu mūžu, piedalīties valsts politiskajā dzīvē, kā arī jebkāda veida diskriminācijas dzimuma, etniskās piederības, rases, reliģijas, invaliditātes, seksuālās orientācijas un vecuma dēļ izskaušana, tādējādi radot indivīdam iespējas realizēt savu potenciālu sabiedrības labklājības veidošanas procesā. Tātad dzīves kvalitāti nosaka valsts dabas, ekonomiskā, sociālā, un politiskā vide, kuru var raksturot ar dažādiem rādītājiem.

Daži dzīves kvalitātes aspekti, kas izriet no NAP izstrādes laikā veiktās esošās situācijas analīzes.

Materiālā labklājība ir ikvienam Latvijas iedzīvotājam aktuāls jautājums. Tā ir saistīta ar visas valsts ekonomisko attīstību. Pēc tirgus ekonomikas pamatu izveidošanas 1990-to gadu sākumā Latvija spēja ātri un efektīvi radīt stabilu makroekonomisko vidi, kas vairāku gadu garumā kalpoja par pamatu stabilai tautsaimniecības attīstībai un pārejai no plānveida uz tirgus ekonomiku. Strauja ekonomiska izaugsme, funkcionējoša tirgus ekonomika, kā arī izdevīgs ģeogrāfiskais izvietojums un augstas kvalitātes dabiskā vide ir galvenās Latvijas stiprās puses. Iestāšanās ES ir veicinājusi jaunu tirgu apgūšanu un uzņēmējdarbību regulējošās likumdošanas sakārtošanu.

Vienlaikus analīze liecina, ka daļai attīstību veicinošo faktoru ir arī savas negatīvās iezīmes. Piemēram, pēdējo gadu straujā izaugsme aizvien vairāk veicina disproporciju veidošanos tautsaimniecībā. Par to liecina gan inflācijas kāpums, gan augstais maksājumu bilances tekošā konta deficīts. Arvien vairāk ekonomisko rādītāju liecina, ka tautsaimniecības piedāvājums nespēj apmierināt pieaugošo iekšzemes pieprasījumu. Tas nozīmē, ka šī brīža straujajai izaugsmei ir trausli pamati, un pat nelieli ārējie vai iekšējie ekonomiskie satricinājumi var izraisīt ilgstošu tautsaimniecības attīstības stagnāciju un izpausties nerealizētās iedzīvotāju labklājības palielināšanas iespējās.

Cilvēku labklājību tieši ietekmē **stabilis darbs un pietiekams atalgojums**. Zems nodarbinātības līmenis (īpaši ekonomiski vāji attīstītajās valsts daļās), ilgstošs bezdarbs (arī jauniešu vidū), sociālās atstumtības riski, nedeklarētā nodarbinātība satrauc sabiedrību. Par galvenajām sociālās vides problēmām uzskatāma sociālā noslāņošanās un pieaugoša ienākumu atšķirība starp lauku un pilsētu iedzīvotājiem un starp centrālās daļas un perifēro teritoriju iedzīvotājiem. Latvijā ir zemākā darba samaksa, minimālā alga un pensija ES, kas ir viens no iemesliem darbaspēka aizplūšanai uz Rietumeiropas vai Skandināvijas valstīm.

Latvijas uzņēmējdarbība balstās uz MVU ar samērā zemu produktivitātes līmeni un jaunu uzņēmumu veidošanās ne vienmēr nodrošina labu darba vietu rašanos. Tomēr nelielo uzņēmumu galvenā priekšrocība ir spēja ātri reaģēt uz izmaiņām tirgū, līdz ar to, mainoties tendencēm starptautiskajā tirgū un palielinoties pieprasījumam kādā atsevišķā nozarē, rodas daudzpusīgas specializācijas iespējas, piemēram, bioloģiskās lauksaimniecības, ekotūrisma, informāciju tehnoloģiju un citās uz zināšanām balstītās jomās. Kopumā zemais uzņēmējdarbības aktivitātes un pašnodarbinātības līmenis tiek saistīts ar iniciatīvas un uzņēmības trūkumu sabiedrībā un administratīvajiem šķēršļiem uzņēmējdarbībai.

Lai arī Latvijā ir atsevišķas tautsaimniecības nozares, kurās ir zinātnes, inovācijas un zināšanu ietilpīgas ražošanas potenciāls, to īpatsvars ekonomikā šobrīd ir mazs. Virzību uz zināšanu

ekonomiku kavē tehnoloģiju pārneses un inovācijas nepietiekamība. Latvijā trūkst inovatīvu uzņēmumu, valsts un privātu investīciju pētniecībā un zinātnes attīstībā.

Cilvēkresursu jomā Latvijas stiprā puse ir salīdzinoši augsts nodarbināto iedzīvotāju formālās **izglītības līmenis**. Pieaugot strādājošo ar augstāko izglītību īpatsvaram, kopumā uzlabojas darbspēka kvalitāte un profesionalitāte. Tomēr gan uzņēmēji gan profesionālo skolu un augstskolu absolventi atzīst, ka viņus neapmierina izglītības kvalitāte. Mācību aprīkojums, izglītības un zinātnes iestāžu infrastruktūra ir jāmodernizē, jāuzlabo sadarbība ar uzņēmējiem, veicinot praktisko iemaņu apgūšanu un zinātnes un uzņēmējdarbības sadarbību. Profesionālās izglītības skolu prestižs ir zems, pieaug pamatskolu nebeigušo jauniešu skaits. Nav izveidojusies efektīva mūžizglītības sistēma cilvēku konkurētspējas paaugstināšanai un personības pilnveidei.

Cilvēkresursu kvalitāti apdraud arī iedzīvotāju sliktais **veselības stāvoklis** un apgrūtināta piekļuve primārās veselības aprūpes pakalpojumiem, zema dzimstība un salīdzinoši augsts jaundzimušo mirstības līmenis, saslimstība ar alkoholismu un citām atkarībām pieaugums. Šie ir būtiski ne tikai ikviena cilvēka dzīves kvalitātes, bet arī valsts attīstības un aspekti.

Cilvēku veselību un labsajūtu ietekmē **mājokļa kvalitāte**. Diemžēl dzīvojamais fonds atjaunojas lēni, katra piektā māja ir avārijas vai nolietotā stāvoklī, gandrīz puse no visām ēkām ir lielpaneļu konstrukcijas, kurām nepieciešama siltināšana. Mājokļu un siltumapgādes tīklu fiziskais stāvoklis ietekmē izdevumus dzīvokļa uzturēšanai. To sadārdzinājums visvairāk skar sociāli mazaizsargātos iedzīvotājus, pensionārus un ģimenes ar bērniem. Valstij trūkst īres mājokļi, īpaši mājokļi par vairuma iedzīvotāju ienākumiem atbilstošu cenu.

Gan resurss, gan dzīves kvalitāti noteicošs faktors ir arī laika gaitā radītā **infrastruktūra** –ceļi un ielas, enerģijas, ūdens un citi apgādes tīkli, apbūve. Daudzu iekārtu un būvju zemā energoefektivitāte, to fiziskais un morālais nolietojums ne vienmēr apmierina to lietotājus un var apdraudēt vai kavēt ilgtspējīgu attīstību. Vienlaikus jāatzīmē, ka infrastruktūras izbūves, modernizēšanas un uzturēšanas izmaksas uz vienu cilvēku Latvijā ir salīdzinoši augstas nelielā apdzīvojuma blīvuma dēļ. Latvijai nepietiek savu enerģijas resursu. Energoatkarība no ārējām piegādēm kritiskās situācijās var radīt nopietnus draudus Latvijas ekonomikas un sabiedrības darbībai. Kaut arī pēdējos gados ir ievērojami attīstījušās dažādas sabiedrisko pakalpojumu nozares, ne visā valsts teritorijā tas noticis vienmērīgi. Tā, piemēram, 2-5 km līdz tuvākajam veikalam un skolai jāiet katram ceturtajam Latvijas iedzīvotājam, bet līdz autobusa pieturai – katram piektajam.

Reģionālās politikas uzdevums ir veicināt visas valsts teritorijas līdzsvarotu un policentrisku attīstību, lai Latvija būtu **pievilcīga telpa darbam, dzīvei un atpūtai** ne tikai šai, bet arī nākamajām paaudzēm. Rīgas aglomerācijas attīstības dinamika liecina, ka Latvijas galvaspilsēta pamatoti var kļūt par Baltijas jūras valstu metropoli. Tomēr citu reģionu attīstība ir nevienmērīga, teritoriāli administratīvā reforma norit gausi, nelielo pašvaldību darbībai spēja ir ierobežota. Plānošanas reģionu izstrādātās attīstības programmas, stratēģijas un atbalsts to īstenošanai var sekmēt investīciju piesaisti un mērķtiecīgu Kurzemes, Zemgales, Vidzemes, Latgales un Rīgas reģionu uzplaukumu, nodrošinot iedzīvotājiem jaunas iespējas darbam un atpūtai, veicinot sadarbību un pieredzes apmaiņu ar citiem reģioniem.

Vides kvalitāte ir pamats cilvēku dzīvei un saimnieciskajai darbībai. Tā ir viens no svarīgākajiem dzīves kvalitāti ietekmējošiem faktoriem. Salīdzinājumā ar citām Eiropas valstīm dabiskās vides kvalitāte Latvijā ir augstāka. To raksturo lielāka bioloģiskā daudzveidība un augstāks saimnieciskās darbības mazskartas vides īpatsvars, stabilāks ekosistēmu līdzsvars, zemāks vides piesārņojums.

Latvijas dabiskās vides kvalitāte ir nacionāla vērtība un nozīmīgs valsts un reģionu attīstības resurss. Piekrastes mitrāji, mitrie meži, neskarti purvi, kā arī dabiskās, dzīvnieku dzīves vietas uzskatāmas par nacionālas un starptautiskas nozīmes dabas bagātībām. Tomēr mazskartā vide liecina arī par ekonomiskās aktivitātes, īpaši rūpniecības un lauksaimniecības, kā arī iedzīvotāju blīvuma zemo līmeni lielākajā valsts daļā.

Dzīves kvalitātes neatņemama sastāvdaļa ir saglabāta, pieejama un kopta **kultūrvide** un **kultūrvēsturiskais mantojums**. Kultūra ir labklājības sabiedrības neatņemama prioritāte, tās loma nacionālās identitātes saglabāšanā ir nepārvērtējama. Vienlaikus daudznacionālajā Latvijas sabiedrībā īpaša vieta ir arī kultūras daudzveidībai. **Aktīvs kultūras process izpaužas tautas tehniskā un mākslinieciskā jaunradē, profesionālās un tautas mākslas aktivitātēs un zinātniskajā darbībā.**

Drošības aspektu nozīmību vēsturiski nosaka gan Latvijas ģeopolitiskais stāvoklis, gan arī visdažādākie iekšējie procesi. Atrašanās ekonomiski aktīvajā un politiski nozīmīgajā Baltijas jūras reģionā rada ne tikai priekšrocības, bet arī riskus gan Latvijai kā valstij, gan ikvienam tās iedzīvotājam, nosakot nepieciešamību pastāvīgi apzināt iespējamos stabila uzplaukuma risku avotus un mazināt to ietekmi.

Kopumā Latvijai ir pietiekami daudz iespēju un spēku, lai, pilnvērtīgi izmantojot savas stiprās puses, tuvotos un nākotnē sasniegtu dzīves kvalitāti līdzvērtīgu attīstītās valstīs pastāvošajai.

IV NACIONĀLĀ ATTĪSTĪBAS PLĀNA STRATĒGIJA

Valstī veiktās reformas un integrācija starptautiskajās organizācijās (ES, NATO u.c.) kopumā ir pozitīvi ietekmējušas valsts attīstību, paverot iespējas turpināt uzsākto izaugsmi arī nākotnē. Latvija ir sasniegusi vienus no augstākajiem ekonomikas izaugsmes tempiem ES. Ir nozīmīgi, lai šī attīstība turpinātos un iedzīvotāju labklājības līmenis un dzīves kvalitāte strauji tuvotos attīstīto valstu līmenim.

Latvijai ir jāveido tādi saimnieciskās darbības nosacījumi, kas ļauj jauno politisko realitāti un izdevīgo ģeogrāfisko novietojumu izmantot savas un partneru labklājības celšanai, kļūstot par efektīviem vārtiem rietumu - austrumu darījumu ceļā.

Kādu attīstības ceļu izvēlēties, lai valsts ekonomika būtu konkurētspējīga?

NAP izaicinājums ir tuvāko septiņu gadu laikā radīt priekšnoteikumus pārejai no šodien ekonomikā valdošā modeļa, kuru raksturo mazkvalificēta darbaspēka izmantošana un produkcijas ar zemu pievienoto vērtību ražošana, uz inovatīvo (zināšanu) attīstības modeli.

Uz zināšanām balstītā ekonomikā **inovācija**¹ kļūst par vienu no galvenajiem konkurētspējas faktoriem. Inovatīva attīstība gan uzņēmumu, gan valsts līmenī ir apzināti plānots un organizēts, nepārtraukts process ar mērķi palielināt darba ražīgumu un darba procesā izmantojamo resursu atdevi, samazināt ražošanas vai pakalpojumu sniegšanas izmaksas. Pētniecība kļūst par ražošanas cikla būtisku sastāvdaļu. Produkcijas vērtībā ievērojami pieaug pētījumu, eksperimentu, mārketinga un citu nemateriālo elementu daļa.

Šo procesu var raksturot arī kā ekonomikas intelektualizāciju, ar to saprotot gan darbaspēka augstāku izglītības, zināšanu un praktisko iemaņu līmeni, gan mašīnu „intelektualizāciju”, tām veicot arvien lielāku skaitu agrāk cilvēka pildītu funkciju.

Sekmīgai pārejai uz inovatīvu attīstību nepieciešams vairāk atbalstīt Latvijas uzņēmumu centienus modernizēt tehnoloģijas, pārnesot un absorbējot zināšanas no citām valstīm vai citiem vietējiem uzņēmumiem, sadarbojoties ar akadēmisko personālu un zinātniekiem. Jau tuvākajā laikā atbalstam inovācijai un vidējo un augsto tehnoloģiju ieviešanai jāklūst par galveno izaugsmes un pievienotās vērtības avotu arī tradicionālajās, nosacīti zemo tehnoloģiju nozarēs, par kādām var uzskatīt, piemēram, lauksaimniecību, pārtikas pārstrādes rūpniecību, transporta nozari, būvniecību, mežsaimniecību vai kokapstrādi.

Nākotnes izaicinājums ir būt priekšā konkurentiem vismaz par vienu tehnoloģisko jauna produkta ciklu **vai arī ar ekonomiski lētāku līdzvērtīgu tehnoloģisko produktu.**

Šāda tehnoloģiskā izcilība prasa ne tikai augstu produktu inovatīvo līmeni, bet arī augstu cilvēka inovatīvās domāšanas jeb inovatīvās kultūras līmeni. Tas savukārt izvirza jaunas paaugstinātas prasības visai izglītības sistēmai, jo īpaši izglītībai mūža garumā. Līdzšinējie ieguldījumi cilvēkkapitāla attīstībā nav bijuši pietiekami, lai Latvija spētu konkurēt ar attīstītajām pasaules valstīm jaunu tehnoloģiju izstrādē un ieviešanā. Izglītības neatbilstība darba tirgus prasībām var kļūt par cēloni tautsaimniecības lēnai pārstrukturizācijai un izaugsmes tempu apdraudētībai jau tuvākajā nākotnē.

¹ inovācija - process, kurā jaunas zinātniskās, tehniskās, sociālās, kultūras vai citas jomas idejas, izstrādnes un tehnoloģijas tiek īstenotas tirgū pieprasītā un konkurētspējīgā produktā vai pakalpojumā

Nacionālā attīstības plāna izvirzītais stratēģiskais mērķis un prioritātes ir:

IZGLĪTĪBA UN ZINĀŠANAS TAUTSAINIECĪBAS IZAUGSMEI UN TEHNOLOĢISKAI IZCILĪBAI

- **Izglītots un radošs cilvēks**
- **Uzņēmumu tehnoloģiskā izcilība un elastība**
- **Zinātnes un pētniecības attīstība**

Stratēģiskais mērķis un prioritātes izvēlētas apzinoties, ka pilnvērtīga atdeve no NAP darbības laikā veiktajiem ieguldījumiem izglītībā un pētniecībā būs gūstama pēc septiņu gadu perioda, bet tehnoloģiskās izcilības sasniegšana un uzturēšana ir nepārtraukti risināms uzdevums. Mērķi ir izvēlēti apzinoties, ka plāns jāīsteno ar mūsu rīcībā esošajiem ierobežotajiem resursiem, koncentrējot pūliņus dažos prioritāros virzienos. Prioritāšu izvēli noteica nepieciešamība panākt lūzumu izglītībā, zinātnē un ražošanas struktūrā, lai veidotu stabilu materiālo un intelektuālo pamatu cilvēku dzīves kvalitātes pakāpeniskam pieaugumam Latvijā.

1. IZGLĪTOTS UN RADOŠS CILVĒKS

Laī turpinātos nepārtraukta un visos līmeņos sabalansēta valsts attīstība, jāveido izglītota un zinoša sabiedrība, koordinēti un mērķtiecīgi virzot zināšanu radīšanu, uzkrāšanu, izplatīšanu un lietošanu.

Šādā kontekstā galvenā loma ir Latvijas izglītības sistēmai, attīstot radošas un mērķtiecīgas personības, nodrošinot zināšanas un prasmes visa mūža garumā. Izglītības kvalitātei jāatbilst mūsdienu sabiedrības un tautsaimniecības arvien augošajām prasībām. Valsts uzdevums ir nodrošināt ikvienam cilvēkam vispārējās pamata un vidējās izglītības, kvalitatīvas augstākās un profesionālās izglītības iespējas, **kā arī piekļuvi pirmsskolas izglītībai visos Latvijas reģionos.**

Mācību process tiek orientēts uz spēju patstāvīgi apgūt zināšanas un tās lietot, tā panākot zināšanu plašu izmantošanu jebkurā cilvēka darbības jomā. Zināšanas kļūst par valsts stratēģisko bagātību un galveno ekonomiskās izaugsmes resursu, kas nodrošina cilvēkam iespēju kļūt par aktīvu darba devēju vai par augsti kvalificētu speciālistu - darba ņēmēju, kurš spēj sasniegt augstu darba ražīgumu.

1.1. KVALITĀTĪVA UN PIEEJAMA PIRMSSKOLAS UN PAMATIZGLĪTĪBA, OBLIGĀTA VIDĒJĀ UN KONKURĒTSPĒJĪGA AUGTĀKĀ IZGLĪTĪBA

Zināšanu sabiedrībā kvalitatīva **pamata un** vidējā – vispārējā vai profesionālā – izglītība ir minimālais starta kapitāls, bez kura nav iespējama cilvēka pilnvērtīga un veiksmīga iekļaušanās sadzīvē un darba tirgū. Augstākā izglītība veido zināšanu sabiedrības pamatu, tādēļ svarīgi nodrošināt kvalitatīvas augstākās izglītības iegūšanas iespējas visiem, kas to vēlas. Īpaša nozīme jāpievērš ievērojamai dabas zinību, medicīnas un inženierzinību studentu īpatsvara, kā arī augstākās kvalifikācijas speciālistu (maģistru un doktoru) skaita palielināšanai.

Izglītības kvalitāte un vēlme mācīties ir cieši saistīta ar izglītības vietu sabiedrības un katra indivīda apziņā, ar spēju pienācīgi novērtēt izglītības nozīmi. Noturīgu interesi par mācībām un sekmes veicina meistarīgs pedagoga darbs. Izglītības prestiža atjaunošana saistāma ar būtisku atalgojuma palielinājumu **pedagogiem**, mācīšanas metodikas pilnveidošanu un jaunu motivētu speciālistu iekļaušanos izglītības sistēmā **no pirmsskolas līdz augstskolai, kas spēj piesaistīt audzēkņus un veicināt ikviena audzēkņa radošā potenciāla uzplaukumu.**

Nozīmīgs kvalitatīvas izglītības aspekts ir arī plaša informācija par vidējo profesionālo un augstāko mācību iestāžu piedāvāto profesiju un izglītības programmu klāstu, indivīda spējām atbilstošas profesijas izvēle, pamatojoties uz piemērotības izraudzītajam arodam vai studiju programmai novērtējumu.

Risināmie uzdevumi:

- (1) panākt kvalitatīvu vispārējo zināšanu un prasmju apguvi, tostarp dabas zinātņu, vides zinātņu un matemātikas mācību priekšmetos, pilnveidojot mācību saturu, metodiku un skolēnu mācību sasniegumu vērtēšanas sistēmu pamatizglītības un vidējās izglītības pakāpēs;

- (2) panākt **obligātu pamata izglītības iegūšanu** un pakāpeniski pāriet uz obligātu vidējo izglītību (vidējā vispārējā, vidējā profesionālā). **Veikt preventīvu darbu ar nesekmīgiem skolēniem un viņu vecākiem pamatizglītības un vidējās izglītības apguves līmenī;**
- (3) pedagogu un akadēmiskā personāla profesionālās un pētnieciskās kvalifikācijas paaugstināšana līdz kompetencei, kas nodrošina konkurētspēju ne tikai Eiropas, bet arī pasaules mērogā, tā veicinot pedagogu un izglītībā nodarbināto prestiža paaugstināšanos, nodrošinot nepārtrauktu būtisku darba samaksas paaugstināšanu;
- (4) profesionālās izglītības kvalitātes un pievilcības uzlabošana, pilnveidojot profesionālās izglītības programmu saturu, profesiju standartu, audzēkņu un absolventu kvalifikācijas sistēmu, nodrošinot kvalifikācijas un **mūsdienu tautsaimniecības prasībām** atbilstošas praktiskās apmācības un prakses iespējas;
- (5) **regulāri izvērtēt un atjaunot mācību saturu, iesaistot sociālos partnerus, lai nodrošinātu tā atbilstību mūsdienu prasībām un jaunākajiem atklājumiem, un nodrošinātu tā sasaisti ar austāka līmeņa mācību saturu;**
- (6) izglītības iestāžu, universitāšu un augstskolu vadības, kā arī izglītības politikas veidošanas un novērtēšanas institūciju darboties spējas (kapacitātes) stiprināšana;
- (7) augstskolu studiju modernizācija, īpašu vērību veltot inženiertehnisko zinātņu un dabas zinātņu izglītības programmu pievilcības paaugstināšanai un profesionālo studiju programmu piedāvājuma paplašināšanai, kā arī prakses vietu nodrošināšana studentiem;
- (8) valsts atbalsts maģistra un doktora studijām, jo īpaši inženiertehnisko un dabas zinātņu programmās;
- (9) augstākās izglītības kvalitātes un pieejamības paaugstināšana, tās integrēšana vienotajā Eiropas (pasaules) izglītības telpā;
- (10) e-resursu pilnveide un izmantošanas paplašināšana, informācijas tehnoloģiju prasmju uzlabošana visos izglītības līmeņos;
- (11) nodrošināt personām ar speciālām vajadzībām izglītības pieejamību visos tās veidos un pakāpēs;

1.2. DARBASPĒKA SAGATAVOŠANA ATBILSTOŠI DARBA TIRGUS PIEPRASĪJUMAM

Panākot pamata un vidējās profesionālās, kā arī augstākās izglītības iestāžu piedāvāto programmu un to sniegto zināšanu un prasmju atbilstību tautsaimniecības vajadzībām, jauna cilvēka iekļaušanās darba tirgū kļūst ievērojami vieglāka un kāpj izglītībā ieguldīto līdzekļu atdeve. Izglītības sistēmas uzdevums ir panākt izglītota cilvēka konkurētspēju darbspēka tirgū, attīstīt cilvēkos iniciatīvu, uzņēmību un radošu pieeju.

Ierobežoto cilvēkresursu pieejamību var kompensēt ar pieaugošu izglītības pieejamību un kvalitāti visos līmeņos, ar augstu pārejas intensitāti no vidējās uz augstāko izglītības pakāpi, krasi samazinot mācības un studijas pārtraukušo īpatsvaru.

Tautsaimniecībai attīstoties, mainās pieprasījums darba tirgū - uzņēmumi ievieš jaunas tehnoloģijas, samazina strādājošo skaitu. Rodas jauni uzņēmumi, kuri piedāvā cita veida darbu. Spēja pielāgoties un pārkvalificēties nodrošina cilvēkam nodarbinātību darba dzīves garumā. Savukārt ierobežoto cilvēku resursu dēļ valsts ir ieinteresēta, lai darba tirgū iesaistītos iespējami vairāk darba spējīgo iedzīvotāju, un veicina profesionāli orientētas pieaugušo izglītības sistēmas piedāvājumu.

Risināmie uzdevumi:

- (1) izveidot darba tirgus analīzes un vidēja un ilgtermiņa prognožu sistēmu, veikt regulāru darba tirgus ietekmējošo faktoru, tostarp Eiropas un globāla mēroga, izpēti un monitoringu, nodrošinot tautsaimniecības pieprasījuma un izglītības sektora piedāvājuma sabalansētību, pilnveidot profesionālās un augstākās izglītības institūciju finansēšanas un studentu motivēšanas sistēmas;
- (2) iesaistīt sociālos partnerus un attīstīt valsts un privātās partnerības iniciatīvas izglītībā kā efektīvu sadarbības instrumentu līdzsvara starp izglītības piedāvājumu un darba tirgus pieprasījumu nodrošināšanai (piemēram, **iesaistot uzņēmējus/to pārstāvjus profesiju standartu izstrādē, kā lektoros mācību procesā un kā praktiskās apmācības un prakses vadītājus**). **Veidot uzņēmumos apmācību prakses vietas;**
- (3) **veicināt uzņēmējdarbības gara veidošanos sabiedrībā** un panākt līdzsvarotu inženierzinātņu, dabas zinātņu, matemātikas, informācijas tehnoloģiju un veselības aprūpes un vides zinātnes izglītības tematisko grupu programmu apguvušo skaitu profesionālajā un augstākajā izglītībā;
- (4) pilnveidot augstākās izglītības piedāvājumu darba tirgum, izstrādājot starpdisciplināras un starpaugstskolu studiju programmas;
- (5) modernizēt profesionālās izglītības sistēmu, lai nodrošinātu izglītības programmu kvalitāti un atbilstību darba tirgus prasībām;
- (6) pilnveidot karjeras attīstības atbalsta sistēmu, nodrošinot profesionālās orientācijas un karjeras konsultācijas iedzīvotājiem izglītības iestādēs un dzīves vietās;
- (7) **izveidot valsts atbalstītu profesionāli orientētu mūžizglītības piedāvājumu un ieviest neformālās izglītības rezultātu atzīšanas sistēmu;**
- (8) atbalstīt strādājošo apmācību kvalifikācijas paaugstināšanai vai pārkvalifikācijai uzņēmumos un nozaru darba devēju organizācijās;
- (9) nodrošināt atbalstu sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu iekļaušanas darba tirgū veicināšanai.

1.3. MŪŽIZGLĪTĪBA CILVĒKA RADOŠĀ POTENCIĀLA UN DZĪVES KVALITĀTES IZAUGSMEI

Veidojot zināšanu sabiedrību arī Latvijā nepieciešams atzīt un pieņemt mūžizglītību kā līdzekli, kas sekmē cilvēku uzņēmību, nodarbinātību un pielāgošanās spējas, aktīvu pilsonisku līdzdalību un sociālo iekļautību, personīgo pašpilnveidi. Izglītots un kulturāls cilvēks spēj un grib uzzināt ko

vairāk, iemācīties ko jaunu, izpausties kā personība visa mūža garumā. Māksla, folklorā, tradīcijas, arhitektūras mantojums ir vērtības, kuru iepazīšana cilvēkiem palīdz veidot pozitīvu attieksmi pret dzīvi un vēlmi iekļauties sabiedrībā notiekošajos procesos.

Nevienmērīgā sociāli ekonomiskā attīstība rada atšķirīgas iespējas lauku un pilsētu, dažādu sociālo grupu iedzīvotājiem arī izglītības jomā. Paplašinot mūžizglītības pieejamību, jāizmanto izglītības un kultūras centru, sporta, medicīnas un sociālās aprūpes iestāžu, baznīcu, nevalstisko organizāciju un citu institūciju iesaisti formālās un neformālās izglītības programmu piedāvājumā, veidojot daudzveidīgu sadarbību starp izglītības piedāvātājiem un pieprasītājiem.

Risināmie uzdevumi:

- (1) stiprināt sabiedrībā izpratni par mūžizglītību kā zināšanu sabiedrības attīstības pamatnosacījumu un izveidot visos reģionos daudzpusīgu kvalitatīvas mūžizglītības piedāvājumu pieaugušajiem, kas nodrošina augstas kompetences darbam, pilsoniskai līdzdalībai sociālai iekļaušanai un personiskai pašpilnveidei;
- (2) attīstīt formālās un neformālās, tai skaitā pamata prasmju un profesionālās, izglītības piedāvājumu iedzīvotājiem ar zemu izglītības līmeni, sociālām grupām ar ierobežotām iespējām izglītības apgūvē, un tiem, kuri mācīšanās iespējas nenovērtē un neizmanto, dzīves vietās (tai skaitā rehabilitācijas iestādes, cietumi, armija utml.) un darba vietās, nodrošināt elastīgu un kvalitatīvu piedāvājumu „otrās iespējas” vispārējās un profesionālās izglītības ieguvei (piemēram, e-mācības, vakara (maiņu) vidusskolās un nepilna laika studijās);
- (3) ieviest mūžizglītības stratēģiju, izveidojot mūžizglītības sistēmu, īpašu uzmanību pievēršot kvalitatīvam un elastīgam mūžizglītības programmu piedāvājumam;
- (4) izmantot izglītības un kultūras potenciālu harmoniskas personības izaugsmei visa mūža garumā, ar mūsdienīgām tehnoloģijām un risinājumiem paplašinot kultūras resursu pieejamību cilvēka radošo spēju un talantu izkopšanai un zināšanu padziļināšanai;
- (5) veidot zināšanu sabiedrības vajadzībām atbilstošu un pieejamu kultūras informācijas sistēmu un pakalpojumus, attīstīt dažādu mūžizglītības programmu un sabiedrības grupu vajadzībām atbilstošus kreatīvus un interaktīvus e-satura produktus;
- (6) palielināt esošo rajonu, pilsētu un pagastu bērnu/jauniešu un pieaugušo izglītības centru kapacitāti un atbalstīt jaunu centru izveidi;
- (7) sniegt valsts atbalstu pieaugušo izglītības piedāvātājiem (cilvēkresursi, mācību līdzekļi, programmu pasūtījums) un pieaugušo neformālās izglītības atbalsta institūcijām.

1.4. IZGLĪTĪBAS INFRASTRUKTŪRAS MODERNIZĀCIJA

Visu izglītības pakāpju iestādēs, veidojot priekšnosacījumus kvalitatīvam izglītības procesam, vajadzīga izglītības iestāžu materiālās bāzes modernizācija un to tīkla optimizācija, nodrošinot visām iedzīvotāju grupām līdzvērtīgas izglītības iespējas **pirmsskolas, pamatizglītības**, vispārējās un vidējās profesionālās mācību iestādēs, kā arī kvalitatīvas izglītības nodrošināšanai nepieciešamo apmācības (mācību) līdzekļu atjaunināšana.

Investīcijām izglītībā, tāpat kā jebkurā citā tautsaimniecības nozarē, ir jābūt ekonomiski pamatotām. Gala rezultāts ir jāsasniedz ar viszemākajām izmaksām, pareizi izvēloties nepieciešamos ieguldījumus. Izglītības infrastruktūras modernizācija un attīstīšana ir cieši saistīta ar izmaksu efektivitātes palielināšanu izglītības sistēmā. Jāpanāk ēku uzturēšanas izdevumu samazināšana, racionāla telpu un cilvēkresursu izmantošana.

Augstākās izglītības iestāžu ēku un inženierkomunikāciju tīklu, materiāli tehniskā nodrošinājuma, laboratoriju un institūtu iekārtu un aprīkojuma, zinātniskās aparatūras un citas pētniecībai nepieciešamās infrastruktūras atjaunošana ir aktuāla visās augstskolās. Profesionālās izglītības iestāžu infrastruktūra un mācību aprīkojums nespēj nodrošināt tautsaimniecības attīstībai nepieciešamo darbaspēka apmācību kvalitāti, nedod iespēju izglītojamiem apgūt darba tirgus prasībām atbilstošas zināšanas un prasmes, īpaši inženierzinātņu, ražošanas un pārstrādes virzienos.

Risināmie uzdevumi:

- (1) universitāšu, augstskolu un koledžu ēku atjaunošana/jaunbūves (studiju un zinātniskā darba telpas), pieejas nodrošināšana personām ar funkcionālajiem traucējumiem;
- (2) iekārtu, piederumu, aprīkojuma, tehnoloģiju iegāde, modernizēšana un uzstādīšana augstākās izglītības iestādēs, tajā skaitā tādus, kas nodrošina izglītības programmu apgūšanas iespējas arī personām ar funkcionāliem traucējumiem;
- (3) **visu līmeņu publisko** izglītības iestāžu ēku renovācija, iekārtu un aprīkojuma atjaunināšana, materiāli tehniskā nodrošinājuma modernizācija, pieejas nodrošināšana personām ar funkcionāliem traucējumiem;
- (4) valsts un pašvaldību vidējās izglītības iestādēs nodrošināt kvalitatīvai dabas zinātņu apguvei nepieciešamo materiālo bāzi;
- (5) nepieciešamās modernas IKT infrastruktūras nodrošināšana visu pakāpju un veidu izglītības iestādēs;
- (6) skolu bibliotēku, mācību video un fonotēku fondu un elektronisko apmācības programmu atjaunināšana un papildināšana;
- (7) sporta infrastruktūras uzlabošana un/vai pieejas nodrošināšana izglītības iestādēs;
- (8) nodrošināt mācību iestāžu fizisko pieejamību bērniem un jauniešiem ar kustību traucējumiem un uzlabot speciālās izglītības infrastruktūru.

2. UZŅĒMUMU TEHNOLOĢISKĀ IZCILĪBA UN ELESTĪBA

Valsts ekonomikas pamats ir veiksmīgi attīstīta uzņēmējdarbība, kas balstīta uz brīva tirgus principiem. Pašreiz Latvijas uzņēmumu pamatmasu veido MVU, vairums no tiem darbojas nozarēs ar zemu pievienoto vērtību un augstu dabisko resursu ietilpību, izmantojot lētu darbaspēku, salīdzinoši darbietilpīgus ražošanas procesus un „zemās” tehnoloģijas. Tas atspoguļojas arī valsts investīciju un eksporta struktūrā.

Lai nodrošinātu tautsaimniecības konkurētspēju pasaules tirgū, tai jābalstās uz tehnoloģiski izciliem lieliem, vidējiem un maziem uzņēmumiem, kuri spēj elastīgi atsaukties globāla vai vietēja rakstura izmaiņām ekonomikā. Tādēļ jāstimulē arvien jaunu un jaunu augstu pievienoto vērtību radošu uzņēmumu veidošanās, kā arī jāveicina pāreja uz augstas pievienotās vērtības produktu ražošanu jau esošos uzņēmumos.

Vienlaikus ar efektīvu tehnoloģiju pārnesi no ārvalstīm ir jārada labvēlīgi priekšnosacījumi uz iekšējo intelektuālo resursu izmantošanu vērstai (endogenai) inovatīvai attīstībai. Uzlabojama Latvijā radītā intelektuālā īpašuma (izgudrojumu, tehnoloģiju, produktu) izmantošana ekonomikā un atbalstāma tā radīšana Latvijas uzņēmumos, palielinot Latvijā izstrādāto patentu skaitu, it īpaši augsto tehnoloģiju jomā, attīstot zinātnes un tehnoloģiju komercializācijas infrastruktūru, veidojot ciešāku saikni starp pētniecības un zinātnes institūcijām, uzņēmumiem un šo institūciju saikni ar reālo tirgus situāciju.

Ir jāstimulē Latvijas uzņēmumu plašāka iesaistīšanās pasaules tirgos, pirmām kārtām iegūstot lietpratību, kas nepieciešama veiksmīgai eksporta darījumu nodrošināšanai. Īpaša uzmanība jāpievērš ekonomiskam enerģētisko resursu un izejvielu patēriņam ražošanas uzņēmumos, „tīrākas ražošanas” principu un labāko pieejamo tehnoloģiju ieviešanai, lai samazinātu ražošanas procesu un ražoto produktu nelabvēlīgo ietekmi uz vidi un cilvēku veselību.

2.1. LIETIŠĶĀS ZINĀTNES REZULTĀTU KOMERCIALIZĀCIJA, INOVĀCIJA UN TEHNOLOĢIJU PĀRNESE

Lietišķie pētījumi un inovācija modernajās tehnoloģijās sekmē valsts tautsaimniecības attīstību, tāpēc atbalsts zinātnē un inovācijai kļūst par nozīmīgu instrumentu Latvijas ekonomikas konkurētspējas uzlabošanai. Arī ikvienas komercsabiedrības konkurētspēja ir tieši atkarīga no tās spējas absorbēt jaunas zināšanas un ātri dot tirgum jaunus produktus un pakalpojumus.

Ieguldot zinātnē resursus un līdzšinējās prasmes, rodas jaunas idejas, atklājumi, paņēmieni, publikācijas, patenti un jaunas apmācību metodes. Tomēr par jaunu produktu - pakalpojumu vai procesu un tehnoloģiju veidā - tie kļūst tikai sadarbībā ar ražošanu. Radīto zināšanu komercializācija ir nozīmīgs uzdevums, lai nodrošinātu zinātnietilpīgu ideju praktisko realizāciju un pārtapšanu produkcijā ar augstu pievienoto vērtību.

Valsts primārais uzdevums ir nodrošināt atbalstu pilnam jauna produkta radīšanas un izveides ciklam un veicināt uz tirgus attīstības pētījumiem balstītu zinātnes un inovācijas sistēmas attīstību. Tajā iekļaujas zinātnē, tehnoloģijās un uzņēmumos, un - vissvarīgāk – atbalsta vide jauno zināšanu un tehnoloģiju pārnesi uz tirgu, kā arī privāto uzņēmēju pasūtījumi pētnieciskajiem centriem. **Inovācijas darbības virzieniem (zināšanu komercializācija, tehnoloģiju pārnese, inovācijas veicināšana u.c.) jādarbojas ciešā savstarpējā saistībā vienotā dinamiskā sistēmā.** Šādas sistēmas darbība radīs priekšnosacījumus ieguldījumu zinātnē un inovācijā augstākajai iespējamai atdevei ekonomisku, sociālu un vides ieguvumu veidā.

Valsts politikām (nodokļu, ekonomikas, valsts atbalsta, rūpniecības, izglītības utml.) jāveicina inovatīvā darbība, piemēram, ieviešot nodokļu atlaides un sniedzot citu atbalstu zinātniskajiem darbiem un uzņēmēju kapitālieguldījumiem jaunos produktos, atbalstot jaunu inovatīvu uzņēmumu dibināšanu, tas ir, jāveido tehnoloģiju pārneses atbalsta sistēma.

Risināmie uzdevumi:

- (1) sekmēt augstākās izglītības un zinātnes institūciju **pētījumu rezultātu īstenošanu komercsabiedrībās**, piemēram, veicinot lietpratības (kompetences) centru attīstību;
- (2) izveidot zināšanu pārneses un komercializācijas atbalsta sistēmu (infrastruktūru), lai nodrošinātu Latvijas zinātnes potenciāla realizāciju jaunos produktos, uzlabot Latvijas uzņēmumiem pieeju jaunām tehnoloģijām, un veicinātu Latvijā radītu tehnoloģiju pārdošanu ārvalstīs;
- (3) palielināt atbalstu lietišķajai zinātnei un motivēt zinātniekus pievērsties uzņēmumu problēmu risināšanai;
- (4) sekmēt jaunu tehnoloģiju absorbciju un pārnesi uz Latvijas uzņēmumiem no ārvalstīm, veicinot ārvalstu investīciju piesaisti tehnoloģiju intensīvās nozarēs.

2.2. ZINĀŠANU PIELIETOŠANA UZŅĒMUMU KONKURĒTSPĒJAS PALIELINĀŠANAI

Uzņēmumu konkurētspēju nosaka to spēja pašā uzņēmumā ieviest zināšanu pārvaldību. Šajā jomā ievērojamas nepilnības pastāv vairumā, tajā skaitā arī tradicionālo, eksportspējīgo un savu vietu tautsaimniecībā pierādījušo nozaru uzņēmumos. Lielāks valsts atbalsts var būt nepieciešams tādos inovācijas vadības kritiskajos posmos kā jaunu biznesa un tehnoloģisko attīstības ideju un produktu izstrāde, iekšējo biznesa procesu pārstrukturēšana atbilstoši jauniem uzdevumiem, kvalitātes vadības sistēmu un standartu ieviešana, pārdošanas procesu un realizācijas tirgu pārkārtošana, plašāka ārējo lietpratības pakalpojumu izmantošana, darba dalīšana.

Lai novērstu minētās nepilnības, ir nepieciešams palielināt valsts atbalstu, izmantojot inovācijas atbalsta pasākumus zināšanu absorbcijas palielināšanai, eksporta spēju pieaugumam un ražošanas un biznesa procesu ātrākai pārstrukturēšanai un tehnoloģiju modernizēšanai.

Risināmie uzdevumi:

- (1) uzlabot uzņēmumu tehnoloģiskās kompetences un zināšanu pārvaldības prasmes, atbalstot pasākumus, kas palielina produktivitāti, inovāciju realizēšanu ražošanā un pakalpojumos;
- (2) attīstīt jaunas ražotāju, piegādātāju un pakalpojumu sniedzēju uzņēmumu kooperatīvās sadarbības formas, atbalstot industriālo klasteru (puduru) veidošanu un konkurētspējas attīstīšanu eksportspējīgās tradicionālajās un jaunās ražošanas un pakalpojumu nozarēs (IKT, kokapstrāde, mašīnbūve, elektronika, pārtikas, radošās industrijas, farmācija, biomedicīna un biotehnoloģijas, kā arī finanšu, transporta un loģistikas, medicīnas un tūrisma pakalpojumi u.c.);
- (3) nodrošināt Latvijas klātbūtni un interešu tiešu pārstāvniecību ārvalstu tirgos, veicinot jaunu eksporta tirgu apgušanu un stiprinot Latvijas uzņēmumu starptautisko konkurētspēju;
- (4) nodrošināt regulāru dialogu ar Latvijas ekonomikai nozīmīgāko partnervalstu valdībām, lai efektīvi pārstāvētu Latvijas uzņēmēju intereses pasaules tirgū;

- (5) sasniegt ES vidējos produktivitātes rādītājus tradicionālajās nozarēs, uzlabot uzņēmumu kompetences ārējo tirgu apgūšanai, veicināt Latvijas eksportētāju integrāciju globālajās piegādes ķēdēs.

2.3. JAUNU KONKURĒTSPĒJĪGU UZŅĒMUMU RADĪŠANA

Jaunu konkurētspējīgu uzņēmumu veidošanās ne tikai veicinās iekšējās konkurences pieaugumu un nozaru attīstību, bet arī stimulēs ātrāku zināšanu pielietojumu uzņēmumos un dos būtisku ieguldījumu eksporta pieaugumā. Ir nepieciešams veidot labvēlīgu sabiedrības attieksmi pret uzņēmējiem un izpratni par uzņēmējdarbības lomu valsts attīstībā un veicināt cilvēku ekonomisko aktivitāti un jaunu uzņēmumu veidošanos ar dažādu motivācijas un atbalsta mehānismu palīdzību. Īpaši nozīmīgi ir sekmēt jaunu inovatīvu uzņēmumu attīstību Latvijas reģionos.

Risināmie uzdevumi:

- (1) veicināt sabiedrības, īpaši jauniešu, interesi kļūt par uzņēmējiem un izveidot savus uzņēmumus, ceļot uzņēmējdarbības prestižu un reputāciju, kā arī realizējot uzņēmējdarbības uzsākšanas motivācijas programmas, apmācības un konsultācijas;
- (2) nodrošināt vienotu un efektīvu atbalstu uzņēmējdarbības uzsākšanai (mentoru konsultācijas², finanšu atbalsta mehānismi - pirmssēklas granti³, „biznesa eņģeļu” tīklu⁴ atbalstīšana, sēklas fondi⁵, mikrokredīti, investīciju garantijas, riska kapitāla fondi u.c.);
- (3) izveidot atbalsta infrastruktūru jaunajiem uzņēmumiem to agrīnās attīstības etapos (**biznesa inkubatori u.c.**);
- (4) palielināt finanšu resursu (starta kapitāls, kredīti) pieejamību, mazināt administratīvās barjeras nacionālajā un pašvaldību līmenī uzņēmējdarbības uzsācējiem;
- (5) īpaši sekmēt uzņēmumu veidošanos Latvijas reģionos, tostarp jaunu inovatīvu uzņēmumu izveidi tradicionālajās nozarēs.

2.4. RADOŠO INDUSTRIJU ATTĪSTĪBA

Lai efektīvi izmantotu Latvijas radošos un kultūrvides resursus, paaugstinātu pastāvošo radošo nozaru darba produktivitāti, paplašinātu un dažādotu radošu cilvēku ekonomiskās darbības formas, pārvēršot cilvēku radošo potenciālu ekonomiskos ieguvumos, Latvijas tautsaimniecībā kā

² **Mentoru konsultācijas** – eksperta vai praktiķa padoms, konsultācijas, atbalsts vai rekomendācijas mazāk pieredzējušam cilvēkam, organizācijām vai uzņēmējdarbības uzsācējam.

³ **Pirmssēklas granti** (pre-seed funds – angļu val.) – finansējums zinātniskajai institūcijai vai izgudrotājam kā privātpersonai, lai pārbaudītu vai pilnveidotu jaunas tehnoloģiskas idejas realizējamību kā pamatu jauna uzņēmuma uzsākšanai. Pirmssēklas granti (pirms uzņēmuma dibināšanas) tiek izmantoti, lai pārvarētu plaisu starp zinātnisko pētījumu finansēšanu un investīcijām uzņēmuma dibināšanā.

⁴ **Biznesa eņģeļi** (business angels - angļu val.) – turīgas privātpersonas, kuras atbalsta jaunu tehnoloģisku ideju realizāciju, piedaloties kā privātais investors uzņēmuma dibināšanā.

⁵ **Sēklas jeb uzsākšanas kapitāls** – piešķirtais finansējums, lai izpētītu, novērtētu un izstrādātu sākotnējo biznesa ideju. Sēklas kapitāls ir riska finansējums tā agrākajā etapā, parasti tas ir nozīmīgs tehnoloģiski intensīvajiem projektiem, lai ļautu uzņēmējam izveidot, izpētīt un pilnveidot sākotnējos produktu prototipus, kas vēlāk veidos nākamās uzņēmējdarbības pamatu.

viena no perspektīvām ir jāintegrē radošo industriju⁶ nozare. Lai Latvijā šī nozare sasniegtu tikpat augstus izaugsmes tempus kā citās pasaules valstīs, jāpievērš uzmanība radošo industriju specifiskajām vajadzībām un jāattīsta to inovatīvais potenciāls, kā arī sistemātiski jāpaplašina pieredze radošo industriju jomā.

Risināmie uzdevumi:

- (1) veidot radošās uzņēmējdarbības kultūru sabiedrībā un veicināt izpratni par radošo industriju specifiku, struktūru un potenciālu Latvijā;
- (2) radīt labvēlīgu vidi un institucionālo atbalstu jauniem radošiem profesionāļiem uzņēmējdarbības uzsākšanai un konkurētspējīgas radošās industrijas izveidei, un tās atzīšanai par līdzvērtīgu citām sevi jau apliecinājušām tautsaimniecības nozarēm;
- (3) veidot aktīvu publisko un privāto partnerību radošā potenciāla komercializācijai;
- (4) sekmēt nākotnes tehnoloģiju savlaicīgu iekļaušanu radošo nozaru produktu izstrādē un sadarbību ar citām nozarēm, kur Latvija ir apliecinājusi savu konkurētspēju;
- (5) veicināt divu virzienu starpnozaru kooperāciju apmaiņu: Latvija – ārvalstis un otrādi;
- (6) izveidot radošo nozaru klasteri (puđuri), iekļaujot tā nepārtrauktu darbību nodrošinošu MVU daudzumu, iesaistot izglītības iestādes un augstskolas, piegādātājas nozares, valsts institūcijas un izstrādājot nozares ilgtermiņa stratēģiju.

2.5. DABAS UN ENERĢĒTISKO RESURSU ILGTSPĒJĪGA UN EFEKTĪVA IZMANTOŠANA

Zemes, kā viena no galvenajiem dabas resursiem, izmantošana kļuvusi ekstensīva, samazinājušies ražošanas apjomi, palielinājušies lauksaimniecības zemju dabiskā transformācija – aizaugšana, pārpurvošanās. Vienlaikus lauksaimniecībā izmantojamā zeme un mežs ir pamats vairākām Latvijai tradicionālām nozarēm (mežsaimniecība, kokapstrāde, zemkopība u.c.) un nodrošina lielu darba vietu skaitu laukos. Šajās nozarēs darbojas pārsvarā nelieli uzņēmumi, kas dabas un enerģētikas resursus izmanto mazproduktīvi. Jāveicina inovatīva un augstākas pievienotās vērtības produktu ražošana arī šādos uzņēmumos, apgūstot jaunas tirgus nišas, kāpinot produktivitāti un palielinot strādājošo ienākumus.

Koksne ir ne tikai galvenā Latvijas eksportprece, bet arī nozīmīgs enerģijas ražošanas resurss līdzās citiem Latvijā pieejamiem alternatīviem enerģijas avotiem (biomasa, ģeotermālā enerģija, vēja un saules enerģija u.c.). Pastāv iespējas izmantot minerālūdeņus un naftas resursus, izstrādāt jaunus produktus, izmantojot kūdru un sapropeli, veicināt būvmateriālu ražošanu.

Latvijas teritorija ir bagāta ar ūdens resursiem, gan ar pazemes ūdeņiem, gan virszemes. Pazemes ūdeņu krājumi Latvijā nodrošina kvalitatīvu dzeramo ūdeni, savukārt virszemes ūdens resursu

⁶ **Radošās industrijas** – aktivitātes, kuru izcelsme balstās indivīda radošajā darbībā, prasmēs un talantā un kurām, izveidojot un izmantojot intelektuālo īpašumu, ir potenciāls ceļt labklājību un radīt darba vietas. Tās aptver arhitektūru, reklāmu, mākslas un kultūras industrijas, dizainu (ieskaitot modi, grafisko dizainu un lietišķo mākslu), filmu, datorspēles un interaktīvās programmatūras, mūziku, jaunus medijus, izdevējdarbību, radio un televīziju u.c. Radošo industriju produktu ražošana ir sarežģīts process, kura ietvaros, sadarbojoties publiskajam, privātajam un nevalstiskajam sektoram, mijiedarbojas idejas radīšana, īstenošana un publiskošana.

efektīva izmantošana var nodrošināt zivsaimniecības attīstību un cilvēku labklājības palielināšanos ne tikai piekrastes, bet arī iekšzemes rajonos. Latvijas dabas un kultūrvēsturiskais mantojums dod iespēju straujāk attīstīt tūrismu un radīt jaunas darba vietas laukos, jo tūrisma resursi ir pieejami visā valsts teritorijā.

Sabiedrības izpratoša attieksme var veicināt dabas resursu racionālu un ilgtspējīgu izmantošanu un atjaunošanu, kā arī samazināt slodzi uz dabu.

Risināmie uzdevumi:

- (1) attīstīt augstākas pievienotās vērtības ražošanu, īpaši mežsaimniecības un lauksaimniecības nozarēs, efektīvi **un saprātīgi** izmantojot pieejamos dabas resursus;
- (2) stimulēt ar dabas un energoresursu intensīvu izmantošanu nesaistītu inovatīvu uzņēmējdarbības veidu attīstību un samazināt vidē novadīto piesārņojumu, veicinot labāko tehnisko risinājumu un jaunāko tehnoloģiju ieviešanu ražošanā;
- (3) veicināt atjaunojamo dabas resursu un alternatīvās enerģijas avotu izmantošanu siltumapgādē un enerģijas ražošanā, tajā skaitā veicināt biomasas izmantošanu koģenerācijā;
- (4) saglabāt lauksaimniecības zemes lauksaimniecības produkcijas ražošanai, kā arī palielināt lauksaimniecības nozares ieguldījumu kurināmā un transporta degvielu izejvielu ražošanā;
- (5) ieviest ekodizaina principus ražošanā un patērētāju izglītošanā;
- (6) nodrošināt racionālu, vidi saudzējošu un ilgtspējīgu zemes dziļu resursu izmantošanu tautsaimniecībā;
- (7) veicināt resursu atkārtotu vai otrreizēju izmantošanu, kā arī atkritumu, t.sk. pārtikas pārstrādes blakus produktu, utilizāciju un pārstrādi;
- (8) atbalstīt vides pārvaldības sistēmu un citu brīvprātīgu uz vides aizsardzību vērstu instrumentu ieviešanu uzņēmumos un iestādēs, kā arī turpināt vides aspektu integrēšanu nozaru politikās.

3. ZINĀTNES UN PĒTNIECĪBAS ATTĪSTĪBA

Inovācija ir process, kur uzņēmējdarbībā tiek realizēts fundamentālo un lietišķo zinātnisko pētījumu gaitā uzkrātais zināšanu potenciāls. Bez zinātnes un pētniecības rezultātā izveidota zinātniskā potenciāla nav iedomājama sekmīga zināšanu ekonomikas attīstība. Šāda zināšanu potenciāla izveidošanā izšķirošā nozīme ir zinātnē un pētniecībā strādājošo cilvēku daudzumam un kvalifikācijai. Patlaban Latvijā zinātnisko darbinieku, tajā skaitā ar doktora grādu, īpatsvars ir ievērojami zemāks kā citās ES valstīs.

Pēdējās desmitgades laikā ir radušies nopietni draudi zināšanu ekonomikas attīstībai Latvijā. Pētniecībai un attīstībai nav bijis pietiekams kopējais finansējums⁷. Viena no nozīmīgākajām finansējuma nepietiekamības sekām ir zinātniskajā darbībā iesaistīto zinātnieku skaita

⁷ 2003.gadā 0,39% no IKP, 2004.gadā 0,42%; ES vidēji 1,93% no IKP. Latvijā privātais sektors finansē 20% zinātnes izdevumu, ES – vairāk kā 50%

samazināšanās. Netiek nodrošināts akadēmiskā un zinātniskā personāla atjaunošanās process, novecojas augstskolu mācībspēku un zinātnieku kopums.

Augstskolām un citām zinātnes un pētniecības institūcijām ir jābūt iespējami atvērtām. Zināšanu potenciāla mērķtiecīga izmantošana un atjaunošana, aktīvi iekļaujoties Eiropas, īpaši tās Ziemeļu reģiona, zinātnes un tehnoloģiju telpas pētnieciskajā un saimnieciskajā darbībā, akumulējot tur uzkrātās vērtības, ir viens no veidiem, kā Latvija var paātrināt sava zinātniskā potenciāla attīstību. Izmantojamas doktorantu un pētnieku apmaiņas iespējas, kopīgu projektu izstrādāšana, pētījumu rezultātu savstarpēja apmaiņa u.c. pasākumi.

3.1. FUNDAMENTĀLĀS ZINĀTNES IZCILĪBA

Augsta līmeņa fundamentālā zinātne ir pamats konkurētspējīgas lietišķās zinātnes un inovācijas procesa attīstībai Latvijā. Nākotnē fundamentālās zinātnes galvenie attīstības centri būs universitātes, kas sagatavos jaunus doktorantus zinātnisko tradīciju garā, vienlaicīgi veicinot arī augstskolu sniegtās izglītības kvalitātes paaugstināšanos. Augstskolām doktorantu apmācībai nepieciešams iesaistīt arī visu ārpus augstskolām esošo intelektuālo un materiālo potenciālu.

Nozīmīgi ir radīt priekšnosacījumus zinātniskiem pētījumiem nozarēs, kurās Latvijā ir atbilstošs industrijas potenciāls un attīstības perspektīvas, nostiprinot zinātnes intelektuālo potenciālu un attīstot lietišķos pētījumus atbilstošās inovatīvo tehnoloģiju jomās.

Risināmie uzdevumi:

- (1) pieaugošs finansējums zinātnei fundamentālo pētījumu kvalitātes paaugstināšanai;
- (2) koncentrēt akadēmiskos resursus un fundamentālo zinātņi starptautiskā akadēmiskā vidē konkurētspējīgās universitātēs kā Latvijas attīstības garantijā, kā arī reģionu augstskolu zinātnes izcilības centros;
- (3) atbalstīt zinātnisko izcilību prioritārajās jomās;
- (4) sekmēt Latvijas zinātnes integrāciju Eiropas un pasaules zinātnes telpā.

3.2. FUNDAMENTĀLĀS UN LIETIŠĶĀS ZINĀTNES UN PĒTNIECĪBAS POTENCIĀLA ATJAUNOŠANA UN ATTĪSTĪBA

Zinātnes un pētniecības izcilības sasniegšanai ir nepieciešami atbilstoši cilvēkresursi. Lai veicinātu jaunu zinātnieku pieplūdumu zinātniskajās institūcijās un motivētu jauniešus pievērsties zinātnieka karjerai, vispirms ir jāveic zinātniskā personāla atalgojuma reforma. Zinātnieka atalgojumam ir jābūt atkarīgam no viņa darba rezultātiem. Visa zinātniskā personāla atalgojumam ir jābūt konkurētspējīgam ne tikai Latvijā, bet arī starptautiskajā darba tirgū.

Ir jāīsteno dažādi pasākumi, kas motivētu jaunatni pievērsties zinātnei, tostarp jāsniedz atbalsts jauniem doktorantiem.

Lai nodrošinātu konkurētspējīgu jauno studentu un zinātnieku sagatavošanas līmeni, ir nepieciešams veidot valsts atbalsta programmas augstākā līmeņa profesionālo studiju nodrošināšanai valstij nozīmīgās specialitātēs ārvalstu labākajās universitātēs, un viesprofesoru uzaicināšanai specializēto mācību kursu nolasīšanai Latvijas valsts augstākajās mācību iestādēs.

Risināmie uzdevumi:

- (1) veikt pasākumus zinātniskā personāla atalgojuma palielināšanai (atalgojuma sistēmas reforma);
- (2) izmantot visas iespējas, ko piedāvā Latvijai pieejamās starptautiskās studentu un zinātnieku apmaiņas programmas;
- (3) pilnveidot doktorantūras grantu un stipendiju sistēmu un veidot valsts atbalsta programmas augstākā līmeņa profesionālo studiju nodrošināšanai ārvalstīs, izveidot pētījumu atbalsta sistēmu jaunažiem zinātniekiem pēc doktora grāda iegūšanas;
- (4) veicināt pētniecību augstskolās, popularizējot zinātnes sasniegumus sabiedrībā un raisot jauniešu, tostarp skolnieku, interesi par zinātnes studijām;
- (5) nodrošināt studiju un pētniecības vienotību augstskolās;
- (6) izstrādāt intelektuālā īpašuma (piemēram, patentu veidā) aizsardzības, transakciju un finansēšanas sistēmu;
- (7) piesaistīt viesprofesorus un ārvalstu zinātniekus darbam Latvijas augstākās izglītības un zinātniskajās institūcijās;
- (8) stimulēt no Latvijas izbraukušo zinātnieku un jauno speciālistu atgriešanos darbā Latvijas zinātniskajās institūcijās.

3.3. ZINĀTNISKĀS INFRASTRUKTŪRAS MODERNIZĀCIJA ZINĀTNISKAJĀS INSTITŪCIJĀS

Nozīmīgs zinātniskās darbības attīstības priekšnoteikums ir mūsdienīgas zinātniskās infrastruktūras un mūsdienīga zinātniskā aprīkojuma nodrošinājums. Ir nepieciešamas investīcijas jaunās, modernās ēkās, kur iespējams veikt eksperimentālo pētniecību un nodrošināt pētījumu rezultātu komercializāciju. Modernu, ērtu un zinātniskam darbam atbilstošu telpu un iekārtu esamība veicina jauniešu piesaistīšanu zinātnei un iespējas veidot kontaktus ar ārvalstu partneriem un tādējādi celt Latvijas zinātnes konkurētspēju. Investīcijām zinātniskajām institūcijām nepieciešamajās ēkās u.c. infrastruktūrā jāveicina šo institūciju koncentrēšanās ap izcilības un kompetences centriem, tādējādi veicinot sinerģiju starp dažādām zinātnes institūcijām, universitātēm un privātā sektora pētniecības centriem, un tā nodrošinātu ne tikai efektīvāku infrastruktūras izmantošanu, bet arī paātrinātu Latvijas zināšanu potenciāla attīstību.

Risināmie uzdevumi:

- (1) modernizēt zinātnisko infrastruktūru augstākās izglītības un zinātniskajās institūcijās visos reģionos;
- (2) veicināt inovatīvas uzņēmējdarbības un lietišķo pētījumu infrastruktūras attīstību visā valsts teritorijā;
- (3) atbalstīt uzņēmēju investīcijas zinātnē (pētniecības centru izveidošana, iekārtu iegādāšana utt.), nodrošinot dažādus (finanšu, administratīvos) atbalsta instrumentus;
- (4) nodrošināt zinātnisko kolekciju, bibliotēku, arhīvu u.c. informācijas nesēju kā zinātniskās infrastruktūras sastāvdaļu saglabāšanu un attīstību.

V DROŠAS UN STABILAS ATTĪSTĪBAS PRIEKŠNOSACĪJUMI

4. VALSTS UN SABIEDRĪBAS ATTĪSTĪBA

4.1. LABA PĀRVALDĪBA KĀ ILGTSPĒJĪGAS IZAUGSMES POLITIKAS NODROŠINĀJUMS

Ar labu pārvaldību saprotam valsts un pašvaldību institūciju darboties spēju un darba mūsdienīgu organizāciju, valsts un pašvaldību iestāžu pakalpojumu pieejamību un kvalitāti. Pašlaik valsts un pašvaldību institūcijas sniedz iedzīvotājiem aptuveni 900 dažādu pakalpojumu. Vienlaikus aug sabiedrības prasīgums pret iestāžu darba kvalitāti, darbinieku attieksmi un prasība samazināt birokrātiskos un administratīvos šķēršļus, kas ierobežo uzņēmējdarbību un samazina pakalpojumu kvalitāti. Katrs cilvēks sagaida un ir tiesīgs saņemt pretimnākošu attieksmi un izsmelšu informāciju jebkurā publiskās pārvaldes iestādē.

Par labu pārvaldību liecina plaša komunikācija starp valsti, pašvaldībām un sabiedrību, nevalstisko organizāciju un sociālo partneru aktīva iesaistīšanās valsts, pašvaldību un sabiedrības jautājumu risināšanā.

Tā ietver arī ilgtermiņa plānošanas esamību, īstermiņa uzdevumu risināšanu atbilstoši izvirzītajiem ilgtermiņa mērķiem, resursu aizsardzību, kontroli par īstermiņa un ilgtermiņa mērķu izpildi, attīstības procesa uzraudzību.

Lai pārvaldība varētu mērķtiecīgāk un aktīvāk virzīt pāreju uz valsts ilgtspējīgu attīstību un nodrošināt attīstības procesa līdzsvarotu norisi visā valsts teritorijā, tai jābalstās uz rīcībepējīgām pašvaldībām un reģioniem.

Jāpaaugstina valsts pārvaldes institūciju darboties spēja un iedzīvotāju uzticēšanās publiskās pārvaldes institūcijām, mazinot un novēršot korupcijas iespējas un veicinot sadarbību starp politisko un administratīvo pārvaldes līmeni, kā arī uzlabojot valsts pārvaldes efektivitāti.

4.1.1. Uz stabilitāti un sabalansētu izaugsmi vērstas makroekonomiskās politikas realizēšana

Stabila makroekonomiskā vide ir priekšnosacījums līdzsvarotas un ilgā laika periodā noturīgas tautsaimniecības izaugsmes nodrošināšanai. Valsts ekonomiskā politika ir jāveido tā, lai īstermiņa izaugsmes mērķu sasniegšana neveicinātu disproporciju uzkrāšanos, kas varētu radīt šķēršļus ekonomikas sekmīgai attīstībai vidējā un ilgā laika periodā. Valsts makroekonomiskās politikas veidotājiem ir jānodrošina efektīvs līdzsvars starp resursu novirzīšanu tautsaimniecības piedāvājuma puses darboties spējas palielināšanai un ekonomikas iekšējās un ārējās līdzsvarošanas nodrošināšanu, novēršot krasu ekonomiskās izaugsmes ciklisko svārstību veidošanās iespējamību. Vienlaicīgi ir jāveicina tautsaimniecības elastības pakāpes palielināšanās gan darba, gan produktu tirgos, tādējādi palielinot ekonomikas spēju ātri pielāgoties iekšējiem un ārējiem satricinājumiem.

Svarīgi ir efektīvi izmantot turpmākās ekonomiskās integrācijas iespējas, ko paver Latvijas iekļaušanās ES. Viens no būtiskiem aspektiem šajā kontekstā ir mērķtiecīgas un uzticamas

valdības politikas veidošana savlaicīgai un gludai eiro ieviešanai Latvijā. Latvijas pievienošanās Ekonomikas un monetārajai savienībai nodrošinās gan būtisku ekonomiskās stabilitātes pieaugumu, gan pavērs plašas iespējas turpmākajai tautsaimniecības izaugsmei, pieaugot investoru uzticībai Latvijas ekonomikai un samazinoties kapitāla izmaksām, mazinoties darījumu izmaksām un palielinoties starptautiskās ekonomiskās sadarbības iespējām.

Risināmie uzdevumi:

- (1) nodrošināt cenu stabilitāti un maksājumu bilances tekošā konta deficīta samazināšanu;
- (2) **nodrošināt ar produktivitāti sabalansētu algu pieaugumu;**
- (3) palielināt darba tirgus elastību;
- (4) veicināt konkurenci produktu tirgos.

4.1.2. Plānošanas un prognozēšanas sistēmas pilnveide

Valsts attīstības plānošanas sistēma ir instruments ilgtspējīgai tautsaimniecības attīstībai, vidēja termiņa budžeta veidošanai, sadarbībai un koordinācijai visos pārvaldes līmeņos. Rīcībpolitiku, lēmumu, un pasākumu koordinācijai jānotiek valsts, nozaru, reģionālā un vietējā līmenī.

Sistēmas efektīva darbība palielinās valsts kopējo konkurētspēju. Lai nodrošinātu savstarpēji koordinētu rīcībpolitikas plānošanas dokumentu izstrādi, īpaši, prioritāšu noteikšanu, ietekmes novērtēšanu un finanšu plānošanu, liela nozīme ir plānošanas un prognozēšanas prasmju attīstīšanai visos pārvaldes līmeņos. Nepieciešams pastāvīgi veikt kvalitatīvu tautsaimniecības un teritoriju sociāli ekonomiskās attīstības tendenču analīzi, politiku un pasākumu ietekmes novērtēšanu, valsts atbalsta instrumentu efektivitātes izvērtēšanu, kā arī sadarbībā ar sociālajiem partneriem izstrādāt rekomendācijas valdībai, reģioniem, pašvaldībām un valsts pārvaldes iestādēm.

Risināmie uzdevumi:

- (1) ieviest vidēja termiņa budžeta plānošanu un finanšu vadību;
- (2) pilnveidot attīstības plānošanas sistēmu;
- (3) pāriet uz valsts attīstības ilgtermiņa plānošanu, savstarpēji sasaistot sociālo un ekonomisko procesu un teritoriju attīstības plānošanu un plānoto pasākumu finansēšanu;
- (4) noteikt un atbalstīt prioritāras nozares, kas nodrošina ilgtspējīgas attīstības iespējas;
- (5) ieviest stratēģisko plānošanu reģionālajā un vietējā pārvaldes līmenī, nodrošinot to sasaisti ar valsts un nozaru stratēģijām un programmām;
- (6) stiprināt plānošanas, pētniecības un prognozēšanas zināšanas, prasmes publiskajā pārvaldē.

4.1.3. Rīcībspējīgas pašvaldības un reģioni

Veiktās pašvaldību administratīvo teritoriju izpētes, pašvaldību apvienošanās projekti un pētījumi pamato lielāku (pēc iedzīvotāju skaita) pašvaldību veidošanas nepieciešamību. Mazas pašvaldības nespēj nodrošināt lēmējvaras un izpildvaras nodalīšanu, tajās ir salīdzinoši augsts pārvaldes izdevumu īpatsvars, bet pretstatā tam – zema administratīvā spēja. Nepietiekams pašvaldību pakalpojumu izpildes apjoms un nepietiekamā finanšu spēja nenodrošina attīstību.

Ir nepieciešams ievērojami paplašināt reģionālo pašvaldību funkcijas (salīdzinot ar esošo rajonu funkcijām) un noteikt stabilāku finanšu ieņēmumu bāzi, kas nodrošinātu augstāku šo pašvaldību autonomijas līmeni.

Šobrīd reģionālā reforma un vietējo pašvaldību administratīvi teritoriālā reforma sevišķi svarīga ir reģionālās attīstības un plānošanas kontekstā.

Risināmie uzdevumi:

- (1) pabeigt **vietējo pašvaldību** administratīvi teritoriālo reformu, izveidojot darboties spējīgas vietējās pašvaldības – novadus, **pilsētas**;
- (2) pilnveidot pašvaldību finansēšanas sistēmu;
- (3) īstenot reģionālo reformu, izveidojot ekonomiski attīstīties spējīgus reģionus un reģionālās pašvaldības;
- (4) panākt valsts pārvaldes personālvadības principu attiecināšanu uz pašvaldībās nodarbinātajiem;
- (5) panākt stratēģiskās vadības un uzņēmējdarbības principu (metožu) izmantošanu pašvaldībās;
- (6) **izveidot pašvaldībā pieņemto lēmumu efektīvu kontroli un nodrošināt interešu konfliktu novēršanu lēmumu pieņemšanā**;
- (7) veicināt pašvaldību un reģionu iesaistīšanos sociālajā dialogā.

4.1.4. Valsts pārvaldes darboties spējas stiprināšana

Valsts pārvaldes reformas gaitā tiek pilnveidots rīcībpolitiku izstrādes un ieviešanas process, nodrošināts tiesiskā regulējuma caurspīdīgums un vienkāršotas administratīvās procedūras, nostiprināta pārvaldes iestāžu darboties spēja, uzlabota valsts institūciju un sabiedrības mijiedarbība, kā arī veicināta valsts pārvaldes institūciju sadarbība un darbību koordinācija. Turpinās institucionālās sistēmas tālāka sakārtošana.

Lai mērķtiecīgi paaugstinātu publiskās pārvaldes darboties spēju un stiprinātu valsts tiesisko sistēmu, pārvaldes spēju aktīvi un pārliecinoši aizstāvēt nacionālās intereses un piedalīties ES rīcībpolitiku izstrādē un citos starptautiskos procesos, nepieciešama augsta profesionalitāte. Pārvaldes iestāžu personāla biežā mainība liecina, ka ir nepieciešama cilvēkresursu plānošanas, izglītības un vadības metožu pilnveidošana un valsts sektorā nodarbināto darba samaksas sistēmas reforma.

Valsts pārvaldes iestāžu darbības caurspīdīgums un atvērtība dialogam ar iedzīvotājiem var nodrošināt sabiedrības uzticības pieaugumu un atbalstu nepieciešamajām pārmaiņām ceļā uz izvirzīto mērķi.

Risināmie uzdevumi:

- (1) uzlabot rīcībpolitikas plānošanas un normatīvo aktu kvalitāti atbilstoši labas regulācijas principiem;
- (2) plašāk iesaistīt nevalstiskās organizācijas un sociālos partnerus rīcībpolitiku izstrādes un lēmumu pieņemšanas procesos;
- (3) uzlabot valsts pārvaldes pakalpojumu pieejamību, kvalitāti un informācijas apriti attīstot E-pārvaldes risinājumus;
- (4) samazināt administratīvos šķēršļus uzņēmējiem un iedzīvotājiem;
- (5) nodrošināt ES fondu un citu finanšu resursu efektīvu vadību;
- (6) izveidot mūsdienīgu personālvadības, darba samaksas un kvalifikācijas celšanas sistēmu valsts pārvaldē strādājošajiem;
- (7) ieviest kvalitātes vadības sistēmu visās publiskās pārvaldes institūcijās;
- (8) izveidot visaptverošu efektīvu iekšējās kontroles sistēmu ikvienā valsts pārvaldes institūcijā, kā arī nodrošināt regulāru tās uzlabošanu un pārraudzību;
- (9) novērst korupciju publiskās pārvaldes institūcijās.

4.2. DROŠA, PILSONISKA UN SALIEDĒTA SABIEDRĪBA

Latvijas valsts drošība ir tās vērtību un pamatinteresešu – neatkarības, teritoriālās nedalāmības, Satversmē noteiktās demokrātiskās iekārtas, cilvēku tiesību, tirgus saimniecības, valodas un nacionālās identitātes – aizsargātība un nodrošinātība, sadarbības un iedzīvotāju interešu aizsardzība un nodrošināšana.

Sabiedrības pilsoniskais briedums izpaužas kā augsta atbildības un pienākuma sajūta pret savu valsti un līdzcilvēkiem, indivīdiem aktīvi iesaistoties dažādos sabiedriskos procesos un atklāti izsakot savus uzskatus un idejas, kā iecietība pret citādi domājošiem un cieņa pret vairākuma pieņemtiem lēmumiem, arī tad, ja tie neatbilst indivīda uzskatiem.

Par sabiedrības saliedētību liecina dažādu dzimumu, tautību, kultūru, izglītības, un turības, indivīdu vienotība vispārēju labumu vairojošu pasākumu veikšanai, noslāņošanās procesu palēnināšanās.

Viens no pilsoniskas sabiedrības attīstības aspektiem ir visu tautību spēja dažādu kultūru vidē saglabāt savu valodu. Valsts valodas funkcijas pilnvērtīgi spēj veikt tikai mērķtiecīgi attīstīta, kopta un bagātināta valoda. Valsts valodas politikas mērķis ir nodrošināt latviešu valodas — Latvijas

Republikas valsts valodas un ES oficiālās valodas — ilgtspēju, lingvistisko kvalitāti un konkurētspēju.

Droša ir sabiedrība, kuras attīstība balstās uz ilgtspējības principu un kopīgām vērtībām, kuras locekļi ir pārliecināti par savu sociālo un fizisko drošību, jo paļaujas uz valstī pastāvošajām institūcijām.

Pilsoniskās sabiedrības veidošanas politikas mērķis ir sasniegt stāvokli, ka iedzīvotājiem nav šķēršļu sadarboties savu un sabiedrības jautājumu risināšanā. Īpaši veicināma ārvalstīs dzīvojošo tautiešu iesaistīšanās sabiedrībai nozīmīgu jautājumu apspriešanā.

4.2.1. Publiskā, nevalstiskā un privātā sektora sadarbība

Nozīmīgs valsts veiksmīgas un demokrātiskas attīstības nosacījums ir publiskā sektora – valsts, pašvaldību, nevalstisku organizāciju, sociālo partneru – un privātā sektora sadarbība. Nepārtraukta dialoga uzturēšana starp abām grupām, to spēja un vēlme vienai otru cienīt, veikt darbības, kas savstarpēji papildinās, nevis konfliktē, paātrina pilsoniskas un saliedētas sabiedrības tapšanas procesu, tās noturību un drošumu.

Latvijā sabiedriskajās aktivitātēs ir iesaistīta tikai neliela daļa iedzīvotāju, maz iesakņojušās labdarības tradīcijas un brīvprātīgo darbs. Joprojām liels skaits Latvijas iedzīvotāju uzskata, ka nesaņem pietiekošu informāciju par nevalstisko organizāciju darbu, nevar ietekmēt notikumus savā dzīvē un sabiedrībā, un tāpēc atsvešinās no publiskās pārvaldes mērķiem. Patiesībā valstī nav nopietnu tiesisko un institucionālo šķēršļu iedzīvotāju dalībai sabiedriskās aktivitātēs.

Risināmie uzdevumi:

- (1) nodrošināt nevalstisko organizāciju efektīvu iesaistīšanu likumdošanas un lēmumu pieņemšanas procesos, palielinot nevalstisko organizāciju aktivitāti un līdzatbildību lēmumprojektu apspriešanas procesā;
- (2) stiprināt arodbiedrības un darba devēju organizācijas, kā arī to apvienības, deleģējot tām plašākas funkcijas, piemēram, darba tirgus vajadzību prognozēšanu savā kompetences jomā, un iesaistot tautsaimniecības ilgtermiņa plānu izstrādes procesā;
- (3) atbalstīt bērnu un jauniešu NVO darbību, tādējādi veicinot klaiņojošu bērnu skaita samazināšanos un sekmējot jauniešu aktīvas un lojālas dzīves pozīcijas veidošanu;
- (4) izveidot ilgtspējīgu modeli sabiedriskai ES politiku veidošanai un nacionālo interešu aizstāvībai. Izstrādājot nacionālās pozīcijas un veidojot ES politikas, jānodrošina pēc iespējas plašāka sabiedrības līdzdalība, ieskaitot sociālos partnerus un NVO;
- (5) veicināt nevalstisko organizāciju tīklu un to kapacitātes izlīdzināšanos Latvijas teritoriālajā griezumā;
- (6) patstāvīgu un neatkarīgu finanšu līdzekļu nodrošināšana vietējo sabiedrības grupu (t.s. kopienu fondu) iniciatīvu atbalstam;

- (7) veicināt valsts pārvaldes uzdevumu deleģēšanu nevalstiskajām organizācijām, **veidojot aktīvu sadarbību starp publisko un privāto sektoru, panākt, ka partnerība kļūst par nozīmīgu mehānismu publisko pakalpojumu un infrastruktūras nodrošināšanā.**

4.2.2. Vienotas kultūras telpas veidošana

Ģeopolitiskā situācija un vēsture radījusi Latvijā multikulturālu sabiedrību, kas globalizācijas ietekmē var kļūt vēl daudzveidīgāka. Latvijas cilvēkiem jāizkopj cieņa un tolerance pret citādību.

Latvijas pilsoniskās sabiedrības pamats ir vienota kultūras telpa, kuru raksturo kultūras daudzveidība un vieno kopīgas vērtības. Vienotas kultūras telpas esamība aktivizē dažādu sociāli, etniski un reliģiski daudzveidīgu grupu veidošanos par saliedētu pilsonisku sabiedrību. Valsts kultūras kopainas veidošanā un nacionālās identitātes uzturēšanā un paušanā liela nozīme ir katras grupas nacionālajām kultūras vērtībām, kuru kodolu veido nacionālas nozīmes kultūras institūcijas un kultūrvēsturiskais mantojums. Valsts kultūras vērtības, ko raksturo izcilība un savdabība, kļuvušas par Latvijas tēla prezentācijas un tautas pašapziņas celšanas zīmolu.

Saliedēta pilsoniska sabiedrība līdzdarbojas Latvijas kultūras dzīves veidošanā un nacionālo kultūras vērtību saglabāšanā, paušanā un jaunradīšanā. Kultūru daudzveidība un atšķirības kalpo kā cilvēku savstarpējās bagātināšanās un pilnveidošanās iespēja.

Risināmie uzdevumi:

- (1) veicināt sabiedrības iesaistīšanu un aktīvu līdzdalību daudzveidīgos kultūras procesos, tajā skaitā paplašināt kultūras resursu izmantošanu līdzvērtīgu attīstības iespēju nodrošināšanai sociāli mazaizsargātām sabiedrības grupām;
- (2) saglabāt un attīstīt latviešu valodas bagātību un tās izteiksmes daudzveidību, nodrošināt latviešu valodas – Latvijas Republikas valsts valodas un ES oficiālās valodas - funkciju īstenošanu, juridisko nodrošinājumu, tās lingvistisko kvalitāti un konkurētspēju;
- (3) sekmēt starpkultūru dialogu un saprašanos starp dažādām Latvijas sabiedrības etniskajām, reliģiskajām un sociālajām grupām;
- (4) uzturēt un atbalstīt izcilas nacionālās kultūras vērtības;
- (5) pilnveidot Latvijas kultūras mantojuma saglabāšanu, aizsardzību, izpēti un pieejamību, īpašu uzmanību veltot sabiedrības izglītošanai par kultūras mantojuma lomu valsts ilgtspējīgā attīstībā.

4.2.3. Iekšējās drošības nodrošināšana

Lai Latvijas sabiedrība būtu droša un stabila, jāturpina uzlabot iekšējās drošības sistēmas darbības kapacitāti un sadarbību ar ārvalstu kolēģiem, īpaši pievēršot uzmanību starptautisko noziedzīgo sakaru izvērtēšanai un kriminogēnās situācijas apzināšanai citās valstīs. Ilgtspējīgas drošības pamatā ir tendenču, kas Latvijai var skart turpmākajā laika periodā, prognozēšana. Lielāka uzmanība jāvelta arī starptautisko noziedzīgo struktūru darbībai Latvijā.

Latvijas iekšējās drošības pilnīgākai nodrošināšanai ir nepieciešams īstenot mērķtiecīgas darbības cīņai pret noziedzību, kas kļūst arvien sarežģītāk, jo Latvijas tiesībsargājošajām institūcijām

nepieciešams arvien modernāks un atbilstošāks materiāltehniskais nodrošinājums, lai veiksmīgi spētu reaģēt uz globālo procesu norisi. Jāpanāk sabiedrības atbalsts drošības sistēmai un jāveicina noziedzības profilakses pasākumi.

Lai sargātu Latvijas iedzīvotājus no katastrofu izraisītajām sekām nepieciešams pilnveidot civilās aizsardzības sistēmas darbību, jo tā ir valsts spējas savlaicīgi un efektīvi reaģēt uz dabas un cilvēka izraisītajām katastrofām garants. Jānosaka katra civilās aizsardzības sistēmas subjekta pienākumus, nodrošinot atbilstošu materiāltehnisko nodrošinājumu, t.sk., pietiekami plašas valsts materiālās rezerves, un tā operatīvu izmantošanu civilās aizsardzības pasākumu veikšanai iespējamos apdraudējuma gadījumos.

Risināmie uzdevumi:

- (1) veicināt struktūrvienību veiksmīgāku sadarbību, tajā skaitā sadarbību ar starptautiskajām noziedzības apkarošanas institūcijām;
- (2) pilnveidot civilās aizsardzības sistēmu un veicināt starpinstitūciju sadarbību šajā jomā;
- (3) uzlabot pretterorisma darbībās iesaistīto institūciju savstarpējo sadarbību;
- (4) pilnveidot un modernizēt sistēmu cīņā pret narkotisko un psihotropo vielu nelegālo apriti, cilvēku tirdzniecību un ekonomiska rakstura noziegumiem;
- (5) uzlabot starpinstitūciju sadarbību patvēruma jomā;
- (6) uzlabot tiesībsargājošo institūciju materiāltehnisko nodrošinājumu, kā arī pilnveidot informātikas un sakaru tehnoloģijas;
- (7) attīstīt katastrofu pārvarēšanā iesaistītā personāla sagatavošanu rīcībai apdraudējuma novērtēšanai;
- (8) veicināt institūciju sadarbību autortiesību, blakustiesību un intelektuālā īpašuma aizsardzībā, pilnveidojot esošo sistēmu cīņā pret pārkāpumiem šajā jomā;
- (9) uzlabot tiesībsargājošo institūciju kapacitāti un attīstīt kontaktus ar sabiedrību.

4.3. LATVIJAS IZAUGSMES STARPTAUTISKĀ DIMENSIJA

Latvijas – kā mazas un atvērtas valsts – attīstību nav iespējams aplūkot ārpus globālā konteksta. Tomēr globalizācija un dažādu starptautisko procesu pieaugošā mijiedarbība nav uztverama kā drauds Latvijas valstiskajai un identitātes suverenitātei. Šie procesi, tieši pretēji, vērtējami kā Latvijas iespēja. Pilnvērtīgi iekļaujoties starptautiskajā aprītē un respektējot tādas starptautiski atzītas vērtības kā demokrātija, tiesiskums, cilvēktiesību ievērošana, mierīga valstu līdzaspastāvēšana un solidaritāte, Latvija spēs nodrošināt gan nacionālo drošību un suverenitāti, gan ekonomisku uzplaukumu. Galvenie uzdevumi, lai starptautiskajā telpā veicinātu Latvijas attīstību un izaugsmi, ir efektīva valsts interešu pārstāvēšana ES ietvaros, ciešākas Baltijas jūras reģiona integrācijas veicināšana, sadarbība ar valstīm ārpus ES (īpaši, austrumu kaimiņvalstīm), aktīva dalība kolektīvās drošības iniciatīvās, ekonomisko interešu aizstāvēšana globālajā tirgū,

Latvijas diasporas vienotības veicināšana un latviskās identitātes attīstīšana, kā arī pozitīva Latvijas tēla veidošana pasaulē.

Risināmie uzdevumi:

- (1) pilnībā izmantot Latvijas dalības ES sniegtās iespējas, efektīvi pārstāvēt Latvijas nacionālās intereses, izmantojot visus pieejamos ES instrumentus – vispārējās politikas, likumdošanu, finansiālo atbalstu;
- (2) turpināt aktīvu dialogu ar ES dalībvalstīm un citiem partneriem, nodrošinot regulāru vizīšu apmaiņu un diplomātisko pārstāvniecību tīkla attīstību;
- (3) veicināt NATO kā kolektīvās aizsardzības organizācijas lomu Latvijas un pasaules drošības stiprināšanā, kā arī sniegt ieguldījumu Eiropas Drošības un aizsardzības politikas attīstībā;
- (4) aktīvi veicināt divpusējo ekonomisko attiecību attīstību un pārstāvēt Latvijas intereses starptautisko ekonomisko organizāciju ietvaros;
- (5) veidot un aktīvi īstenot Eiropas Kaimiņu politiku, kā arī veicināt Latvijas kā jauna donora iesaisti attīstības sadarbības īstenošanā;
- (6) īstenot pasākumus ārvalstīs dzīvojošo latviešu etniskās, lingvistiskās un kultūras identitātes saglabāšanai un attīstībai, kā arī to piederības sajūtas savai etniskajai dzimtenei stiprināšanai;
- (7) Izstrādāt un īstenot vienotu valsts tēla koncepciju, lai sekmētu Latvijas atpazīstamību.

5. SAKĀRTOTA UZŅĒMĒJDARBĪBAS UN DZĪVES TELPA

5.1. IZAUGSME REĢIONOS

Reģionālās attīstības mērķis ir veicināt un nodrošināt līdzsvarotu un ilgtspējīgu valsts attīstību, ievērojot visas valsts teritorijas un atsevišķu tās daļu īpatnības un iespējas, samazinot nelabvēlīgās atšķirības starp tām, kā arī saglabāt un attīstīt katras teritorijas dabai un kultūrvidēi raksturīgās iezīmes un attīstības potenciālu. Dažādām teritorijām ir iespējams izvēlēties dažādus attīstības ceļus, balstoties uz konkrētai vietai raksturīgām iezīmēm un salīdzinošajām priekšrocībām.

Latvijas īpatnība ir monocentrisks apdzīvojums ar spēcīgu galvenā centra – Rīgas pārsvaru, vienlaikus pastāvot plašam, samērā vienmērīgi izvietotu pilsētu tīklam. Ilgstoši šāda apdzīvojuma struktūra tiek (ir tikusi) vērtēta kā reģionu attīstības kavēklis, lai gan tā satur ievērojamu izaugsmes potenciālu, kuru var aktivizēt izmantojot policentriskas attīstības pieeju. Pastāvošajā pilsētu tīklā līdztekus – galvaspilsētai Rīgai, kuras attīstība ir būtiska valsts konkurētspējas nodrošināšanai starptautiskajā mērogā, mērķtiecīgi ir jāattīsta arī citi centri, līdz tie kļūst pietiekami spēcīgi, lai veicinātu reģionu izaugsmi. Ieguldījumu koncentrācija sadarbības tīklu veidošana un atbalsts augsti kvalificētu cilvēkresursu piesaiste ļaus efektīvāk izmantot ierobežotos resursus, radot priekšnosacījumus reģionu un līdz ar to arī valsts konkurētspējas pieaugumam. Apdzīvojuma struktūrai atbilstošas kvalitatīvas dzīves telpas veidošana veicinās reģionālās un nacionālās identitātes apziņas nostiprināšanos.

5.1.1. Policentriska attīstība - iespēja reģioniem

Policentriska attīstība, veidojot pilsētu tīklu, rada priekšnosacījumus līdzsvarotas valsts attīstībai. Pilsētām jāklūst par nozīmīgu katra reģiona un visas valsts attīstības virzītājspēku, kuru potenciālu un perspektīvo attīstības virzienu nosaka reģiona telpiskās plānošanas procesā, sadarbojoties valsts institūcijām, pašvaldībām, nevalstiskajām organizācijām un sabiedrībai. Pilsētu tīklu radīšana un nostiprināšana palielina šo pilsētu savstarpējās papildināšanas spēju un ir efektīvs instruments līdzsvarotai attīstībai nepieciešamo sinerģiju izmantošanai.

Risināmie uzdevumi:

- (1) nodrošināt vienotas plānošanas sistēmas izveidošanu valstī, lai panāktu vertikālo un horizontālo sadarbību visos plānošanas līmeņos, pamatojoties uz regulāru valsts attīstības analīzi un paredzot iespēju nepieciešamības gadījumā koriģēt nozaru attīstības plānus atbilstoši reģionu līdzsvarotas attīstības vajadzībām;
- (2) izstrādāt un īstenot teritoriāli diferencētus reģionālās attīstības atbalsta instrumentus, nodrošināt to savstarpējo papildinātību, veidojot labvēlīgus priekšnosacījumus (sakārtota infrastruktūra, uzņēmējdarbību veicinošo un tās uzsākšanu atvieglojošo īpašo pasākumu un pakalpojumu esamība u.c.) tautsaimniecības attīstībai;
- (3) stiprināt reģionu kapacitāti plānošanas jomā, nodrošinot reģionos gan materiāli tehnisko bāzi, gan cilvēkresursus;
- (4) sekmēt pilsētu – lauku sadarbības veidošanos, radot jaunas un nostiprinot esošās funkcionālās saites starp pilsētu un lauku teritorijām;

- (5) akcentēt un iekļaut teritoriālajā plānošanā reģiona un lokālās kultūrvides savdabību un kvalitāti kā ilgtspējīgas teritoriju attīstības un konkurētspējas nosacījumu. Dažādot un pastiprināt kultūrvēsturiskā mantojuma un laikmetīgās kultūrvides sociālekonomisko ietekmi;
- (6) PPP principa plaša izmantošana reģionu attīstības nodrošināšanai.

5.1.2. Rīga – Baltijas jūras reģiona biznesa, zinātnes un kultūras metropole

Rīga ir Latvijas galvaspilsēta un plaša reģiona centrs, kuras ietekme sniedzas pāri tās administratīvajām un valsts robežām. Rīgas reģiona kā Eiropas un Baltijas jūras reģiona mēroga darījumu, zinātnes un kultūras izcilības centra attīstības veicināšana ir nozīmīga Latvijas konkurētspējas stiprināšanai globālā mērogā.

Valsts policentriska apdzīvojamā struktūra ir viens no priekšnosacījumiem, lai nodrošinātu Rīgas reģionā radītās izcilības, potenciāla un resursu tālāku pārnesi uz pārējiem Latvijas reģioniem un otrādi. Šāda mijiedarbība ne tikai veicinās līdzsvarotu reģionālo attīstību Latvijā, bet arī nodrošinās Rīgas reģiona konkurētspēju Baltijas jūras reģiona un ārpus tā robežām un Latvijas integrēšanos starptautiskajā ekonomiskajā vidē kā sasaistei starp Austrumu un Rietumu tirgiem un kā valstij ar uz zināšanām balstītu un globālajā mērogā konkurētspējīgu ekonomiku.

Savstarpēji saskaņota un līdzsvarota Rīgas un pārējo Latvijas reģionu attīstība var nodrošināt visaugstāko iespējamo dzīves kvalitāti, darba, izglītības, atpūtas un izklaides iespējas visiem cilvēkiem, kas Latvijā dzīvo, strādā, investē vai vienkārši to apmeklē.

Risināmie uzdevumi:

- (1) nodrošināt Rīgas reģiona kvalitatīvu un funkcionējošu telpisko struktūru, kas garantētu kvalitatīvus un pieejamus transporta pakalpojumus Rīgas reģiona un visas valsts iedzīvotājiem, kā arī viesiem, panākot efektīvu Rīgas reģiona sasaisti ar Trans-Eiropas transporta tīklu;
- (2) veicināt Rīgas kā ekonomiski konkurētspējīgas Baltijas jūras reģiona metropoles izaugsmi, attīstot sadarbību starp uzņēmējiem un pētniecības iestādēm, elastīgi reaģēt spējīgu uzņēmējdarbības vidi, uz inovatīvām tehnoloģijām balstītu ražošanu un pakalpojumus, loģistikas pakalpojumus un tūrisma pakalpojumus ;
- (3) sekmēt Rīgas kā Latvijas izglītības, zinātnes un izcilības centra attīstību, veicinot sadarbību starp atbildīgajām valsts un pašvaldības institūcijām, uzņēmējiem un NVO, kā arī studentu, mācībspēku un zinātnieku, dažādas ievirzes NVO starptautisko sadarbību un apmaiņu;
- (4) nodrošināt daudzveidīgas un kvalitatīvas dzīves un kultūras vides attīstību Rīgas reģionā, attīstot pakalpojumus, veicinot dažādus plaša mēroga pasākumus, cita starpā, veidojot to norisei nepieciešamo infrastruktūru, saglabājot un attīstot Rīgas kultūrvēsturiskās vērtības.

5.1.3. Reģionu savstarpējā, pārrobežu un transnacionālā sadarbība konkurētspējai Eiropas Savienībā

Jebkuras reģionu sadarbības mērķis ir veidot savstarpēju sinerģiju, kopīgi risinot tos uzdevumus, kuru risināšana atsevišķi būtu mazefektīva vai ekonomiski nepamatota reģioniem darbojoties katram atsevišķi. Latvijas reģioni relatīvi plaši izmanto visu līmeņu sadarbību, bet parasti tās saturs

ierobežojas ar pieredzes apmaiņu kultūras, sociālo un vides infrastruktūras pakalpojumu jomā, arī pašvaldību darba organizācijā, maz vērības veltot jaunu ražošanas paņēmieni un pakalpojumu veidu iepazīšanai, tirgus pieprasījuma izziņāšanai, kopīgu tautsaimniecības projektu īstenošanai. Reģionu sadarbībai ar kaimiņiem valsts iekšienē un pāri tās robežām ir īpaša nozīme – tā nepieciešama, lai samazinātu fizisko robežu ietekmi uz reģioniem, palīdzētu risināt specifiskas pierobežu teritoriju attīstības problēmas un pētītu attīstības potenciālu abās robežas pusēs, lai novērstu „tukšo” apvidu veidošanos, kā arī stiprinātu kopīgu atbildību iespējamu attīstības konfliktu savlaicīgā novēršanā un risināšanā.

Risināmie uzdevumi:

- (1) turpināt Latvijas un tās atsevišķu teritoriju integrēšanos starptautiskās sadarbības tīkļos un veicināt policentriskas konkurētspējīgu pilsētu sistēmas veidošanos Baltijas jūras reģionā, vienlaikus veicinot vienotas Ziemeļeiropas identitātes izveidi;
- (2) stiprināt pašvaldību un reģionu iekšējo un starptautisko sadarbību risinot reģionālās un Trans – Eiropas tīklu attīstīšanas politikas jautājumus, kā arī uzlabojot sasaisti (loģistisko, fizisko) starp starptautiskajiem/nacionālajiem/reģionālajiem/vietējiem transporta tīkliem;
- (3) stiprināt sadarbību attīstības stratēģiju izstrādē, ieviešanā un telpiskajā plānošanā izmantojot kaimiņu politikas un pārrobežu, un transnacionālās sadarbības iespējas;
- (4) veicināt kaimiņvalstu vides monitoringa sistēmas tuvināšanu ES prasībām vides kvalitātes saglabāšanai, t.sk. pārrobežu emisiju samazināšanai.

5.2. MODERNA INFRASTRUKTŪRA UN PAKALPOJUMI

Mūsdienu pieaugošajām kvalitātes prasībām atbilstoša nacionālas, reģionālas un vietējas nozīmes infrastruktūra ir viens no būtiskākajiem priekšnosacījumiem, lai ilgtermiņā nodrošinātu valsts ekonomisko izaugsmi un konkurētspēju globālajā tirgū. Mūsdienīga un kvalitatīva infrastruktūra sevī ietver gan satiksmes, komunālo un sociālo infrastruktūru, gan arī dažāda veida pakalpojumus, kas saistīti ar šīs infrastruktūras izmantošanu.

Valsts stabila un drošas attīstības priekšnosacījums ir enerģijas pietiekamība, kā arī kvalitatīva un stabila tautsaimniecības un iedzīvotāju apgāde ar enerģiju.

Būtisku ekonomikas izaugsmes un konkurētspējas kāpumu ir iespējams panākt, balstoties uz plašu informācijas un komunikāciju tehnoloģiju (IKT) izmantošanu publiskajā pārvaldē, uzņēmējdarbībā un mājāsaimniecībās. IKT sniegtās iespējas efektīvi un inovatīvi jāizmanto izglītības, zinātnes, nodarbinātības, **darba un ģimenes dzīves interešu saskaņošanas**, veselības aprūpes, sociālās aizsardzības, kultūras, tūrisma un citās jomās, lai atvieglotu pieeju darbam un zināšanām, publiskā un privātā sektora pakalpojumiem un informācijai.

5.2.1. Attīstību veicinošs energonodrošinājums

Enerģijas pietiekamība ir valsts ekonomiskās izaugsmes, dzīves kvalitātes un valsts drošības jautājums. Latvijas energoapgādes drošumu var paaugstināt, veicinot vietējo enerģijas resursu izmantošanu, likvidējot Latvijas elektroenerģijas tirgus izolāciju, kā arī dažādojot primāro enerģijas resursu piegādes. Tādēļ īpaša uzmanība jāvelta enerģētikas attīstībai gan Latvijā, gan

Baltijas jūras telpā un Eiropā, pētot energoresursu piegāžu dažādošanas iespējas un piedaloties projektos, kas vērsti uz stabilu elektroenerģijas, naftas un gāzes piegāžu nodrošināšanu.

Pilnveidojot enerģijas apgādes infrastruktūru un realizējot enerģijas efektivitātes pasākumus, jāuzlabo enerģijas pieejamība un pietiekamība patērētājiem un jāsamazina ietekme uz vidi. Pakāpeniski jāpalielina pašnodrošinājuma ar elektroenerģiju līmenis un primāro un atjaunojamo energoresursu izmantošana.

Risināmie uzdevumi:

- (1) sekmēt Baltijas un Eiropas enerģijas sistēmu starpsavienojumu attīstību, kas vērsti uz Baltijas enerģijas apgādes sistēmu integrēšanos Eiropas sistēmās;
- (2) dažādot primāro enerģijas resursu piegādes un paaugstināt elektroenerģijas pašnodrošinājumu;
- (3) atbalstīt investīcijas enerģijas ražošanā no atjaunojamajiem enerģijas resursiem;
- (4) sekmēt konkurētspējīgas biodegvielas ražošanu un plašāku pielietošanu.

5.2.2. IKT infrastruktūras un pakalpojumu attīstība un vispārēja pieejamība publiskajiem tīkliem

IKT infrastruktūras attīstība un IKT sniegto iespēju efektīva izmantošana sekmē valsts sociāli ekonomisko izaugsmi, reģionu konkurētspēju un iedzīvotāju dzīves kvalitātes paaugstināšanos. Modernizējot IKT infrastruktūru publiskās pārvaldes institūcijās, mērķim jābūt uz iedzīvotāju vajadzībām orientētu pakalpojumu sniegšanai. Elektronisko pakalpojumu attīstība jāveicina, piedāvājot dažādus pakalpojumu sniegšanas kanālus, uzlabojot pakalpojumu pieejamību un drošību, atvieglojot administratīvo slogu iedzīvotājiem un uzņēmējiem. Jāattīsta informācijas sistēmu infrastruktūra, nodrošinot informācijas sistēmu saskaņotību un drošību, sekmējot plašu pieejamību informācijai. Jāpalielina iedzīvotāju lietpratība darbā ar IKT, jāizveido specializētas lietotājprogrammas īpašu e-pārvaldes funkciju nodrošināšanai. Jāveicina digitālā satura attīstība, pilnveidošana un izmantošana visās valsts nozarēs. Jānodrošina platjoslas tīkla izveidošana un piekļuve tam visos valsts reģionos, jāuzlabo piekļuve internetam.

Risināmie uzdevumi:

- (1) veicināt valsts un pašvaldību pakalpojumu elektronizāciju un attīstību;
- (2) nodrošināt valsts un pašvaldību informācijas sistēmu savstarpējo savietojamību un veicināt valsts un pašvaldību informācijas sistēmu attīstību;
- (3) nodrošināt izglītības sistēmas informatizāciju un uzlabot izglītības iestāžu darbinieku prasmes darbam ar jaunajām IKT;
- (4) nodrošināt valsts un pašvaldību iestādes, tai skaitā, veselības, nodarbinātības, sociālās, kultūras un citās nozarēs, ar nepieciešamo IKT infrastruktūru un interneta pieslēgumu un uzlabot iestāžu darbinieku prasmes darbam ar jaunajām IKT;

- (5) nodrošināt pieeju platjoslas datu pārraides tīkliem un publisko interneta pieejas punktu attīstību, veicinot reģionu līdzsvarotu attīstību;
- (6) veicināt IKT pielietojumu uzņēmējdarbībā un mājāsaimniecībās, lai nodrošinātu plašu pieeju pakalpojumiem un informācijai.

5.2.3. Multimodāla, integrēta, iedzīvotājiem pieejama un droša transporta sistēma

Efektīvas, elastīgas un drošas transporta infrastruktūras nodrošināšana uzskatāma par obligātu priekšnosacījumu ekonomikas attīstībai, jo tā veicina produktivitāti un nodrošina personu un preču brīvu kustību. Turklāt starptautiskas nozīmes transporta infrastruktūras pilnveidošana, īpašu uzmanību pievēršot pārrobežu projektiem, ir nozīmīga nacionālo tirgu integrācijai, īpaši paplašinātas ES kontekstā.

Mūsdienīga transporta sistēma ir viens no kvalitatīvas uzņēmējdarbības un dzīves vides radīšanas pamatelementiem. Transporta sistēmas efektivitāte un sniegto pakalpojumu kvalitāte paaugstinās, savstarpēji integrējot dažādus transporta veidus un to piedāvāto pakalpojumu iespējas. Tas ļauj nodrošināt iedzīvotājiem un uzņēmējiem, kā arī valsts viesiem ērtu satiksmi un kvalitatīvus transporta pakalpojumus.

Risināmie uzdevumi:

- (1) nodrošināt starptautiskas nozīmes transporta infrastruktūras kvalitātes uzlabošanu un attīstību, tai skaitā sakārtojot visus valsts galvenos autoceļus, modernizējot dzelzceļa infrastruktūru, ostas, lidostas, uzturot pilnīgu Latvijas un ES gaisa satiksmes vadības sistēmu savietojamību, tādējādi nodrošinot to pilnvērtīgu iekļaušanos Trans Eiropas transporta tīklā un tā savienojumos ar Austrumu kaimiņvalstīm;
- (2) nodrošināt reģionālā un vietējā līmeņa transporta infrastruktūras kvalitātes uzlabošanu, atvēlot pietiekamu finansējumu autoceļu uzturēšanai un lauku autoceļu sakārtošanai;
- (3) paaugstināt satiksmes drošību un uzturēt to tādā līmenī, lai vismaz uz pusi samazinātu ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo skaitu;
- (4) sekmēt valsts un pašvaldību sadarbību, lai veicinātu līdzsvarotas un integrētas transporta sistēmas attīstību valstī;
- (5) nodrošināt transporta un loģistikas pakalpojumu dažādošanu, veidojot integrētu un multimodālu valsts transporta sistēmu, kas nodrošina konkurētspējīgu darbību Eiropas un pasaules transporta pakalpojumu tirgū;
- (6) pozicionēt Latviju kā tranzīta un loģistikas centru Āzijas un Eiropas preču tirdzniecības plūsmā;
- (7) nodrošināt sabiedriskā transporta sistēmas attīstību: sabiedriskā transporta pakalpojumu pieejamību nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī un pakalpojumu kvalitātes paaugstināšanos, optimizējot maršrutu tīklu, nosakot prioritāros transporta veidus, saglabājot dzelzceļa pasažieru pārvadājumus **un nodrošinot to pieejamību visām sabiedrības grupām;**

- (8) veicināt videi draudzīga transporta attīstību un mazināt riskus, kas saistīti ar bīstamo kravu pārvadājumiem;
- (9) attīstīt velotransporta infrastruktūru un veicināt velotransporta izmantošanu kā alternatīvu un Latvijas pilsētu robežās līdzvērtīgu pārvietošanās līdzekli.

5.2.4. Sabiedrisko pakalpojumu (ūdenssaimniecība, atkritumu apsaimniekošana, siltumapgāde u.c.) attīstība

Sabiedrisko pakalpojumu kopums ietver ūdenssaimniecības, atkritumu apsaimniekošanas, siltumapgādes un citus līdzīga veida pakalpojumus un to infrastruktūru. Šo pakalpojumu esamība uzlabo dzīves vides kvalitāti, palielina saimnieciskās darbības aktivitāti, veicina efektīvu un ilgtspējīgu energoresursu izmantošanu.

Risināmie uzdevumi:

- (1) sakārtot ūdenssaimniecības infrastruktūru atbilstoši vides aizsardzības prasībām;
- (2) uzlabot komunālās infrastruktūras kvalitāti, novēršot nelietderīgu energoresursu izmantošanu;
- (3) atbalstīt investīcijas energoefektivitātes paaugstināšanai siltumapgādes uzņēmumu sistēmās ēku energoefektivitātes paaugstināšanai;
- (4) izveidot ilgtspējīgu atkritumu apsaimniekošanas sistēmu, t.sk. sadzīves, bīstamo un radioaktīvo atkritumu apsaimniekošanas atbalsta infrastruktūru valsts, reģionālajā un vietējā līmenī;
- (5) nodrošināt līdzvērtīgus komunālos pakalpojumus visiem valsts iedzīvotājiem atbilstoši valsts apdzīvojuma struktūrai.

5.2.5. Infrastruktūra un pakalpojumi dažādiem cilvēku darbības veidiem un dzīves stiliem

Pilnvērtīgas dzīves vides neatņemama sastāvdaļa ir iespēja saņemt pakalpojumus, atbilstoši dažādu sabiedrības grupu vajadzībām un interesēm. Cilvēkiem vajadzīgi izglītības, veselības un sociālās aprūpes, atpūtas (kultūras) un izklaides (sporta) pakalpojumi, speciālistu konsultācijas, kontakti ar pārvaldes, drošības un tiesu iestādēm un sabiedriskajām organizācijām. Neskatoties uz to, ka ne visi šie pakalpojumi cilvēkam nepieciešami katru dienu, arī pakalpojumu nozarei jādarbojas rentabli, tāpēc šie pakalpojumi cik iespējams jātuvina iedzīvotājiem, radot priekšnosacījumus to saņemšanai attīstības centros, atbilstoši katra centra nozīmei, tajā pastāvošajam pieprasījumam un nodrošinājumam ar darboties spējīgu pakalpojumu infrastruktūru – ēkām, personālu, nepieciešamajiem pieslēgumiem sabiedrisko pakalpojumu tīkliem.

Risināmie uzdevumi:

- (1) nodrošināt visa veida pakalpojumu „minimālā groza” izstrādi atbilstoši katra centra līmenim un radīt priekšnosacījumus šo pakalpojumu saņemšanai, vienlaicīgi nosakot par katra pakalpojumu veida nodrošināšanu atbildīgo institūciju;

- (2) mazināt starp Latvijas reģioniem pastāvošās atšķirības visa veida pakalpojumu kvalitātē un sasniedzamībā;
- (3) atpūtas un aktīvā dzīvesveida pakalpojumu klāsta dažādošana, t.sk., izmantojot vietējos kultūrvēsturiskos un dabas resursus;
- (4) radīt iespējas iedzīvotājiem nodarboties ar dažāda veida un līmeņa fiziskajām aktivitātēm, tādējādi attīstot katra cilvēka garīgo un fizisko potenciālu.

6. CILVĒKA LABKLĀJĪBAS KĀPUMS

6.1. VESELS CILVĒKS ILGTSPĒJĪGĀ SABIEDRĪBĀ

Veselība ir viena no cilvēka pamatvērtībām, tā ir dzīves kvalitātes, personīgās un ģimenes labklājības pamats.

Veselības aprūpe ir būtiska sabiedrības veselības sastāvdaļa. Tā ietver gan ārstniecisko, gan farmaceitisko aprūpi un ir vērsta uz veselības nodrošināšanu, uzturēšanu un atjaunošanu. Joprojām ģimenes ārstu skaits Latvijā ir nepietiekams, tāpēc iedzīvotājiem ne vienmēr iespējams savlaicīgi saņemt veselības aprūpes pakalpojumus. Veselības aprūpes pakalpojumu pieejamība jāuzlabo, modernizējot infrastruktūru, tajā skaitā attīstot informācijas tehnoloģiju pielietojumu, ieviešot e-veselības pakalpojumus, kā arī nodrošinot veselības aprūpi ar atbilstošiem cilvēkresursiem.

Sociālo pakalpojumu joma ietver sociālā darba, sociālās aprūpes un sociālās un profesionālās rehabilitācijas pakalpojumus, un tos sniedz gan valsts, gan pašvaldību institūcijas.

Lai nodrošinātu iedzīvotājiem aizsardzību sociālā riska situācijās, valstī darbojas sociālās apdrošināšanas un valsts sociālo pabalstu sistēmas. To ietvaros izmaksā pensijas atbilstoši sociālās apdrošināšanas iemaksām un sniedz finansiālu atbalstu pie noteiktām grupām piederīgām personām universālu pabalstu veidā.

Savukārt pašvaldību sniegtā sociālā palīdzība nodrošina sociālo aizsardzību iedzīvotājiem, kuri nonākuši trūkumā vai citā sociālā riska situācijā.

6.1.1. Cilvēka veselība kā vērtība

Katra indivīda veselību ietekmē bioloģiskie, sociālie, ekonomiskie, vides, kā arī ar dzīvesveida paradumiem saistītie faktori. Tie ietekmē arī tik nozīmīgu ilgtspējīgas sabiedrības attīstības rādītāju kā visas sabiedrības veselību. Lai radītu priekšnosacījumus labai veselībai mūža garumā, nepieciešams popularizēt un attīstīt preventīvos un profilaktiskos pasākumus, veidot tādu sabiedrisko domu, kurā veselīgs dzīvesveids ir vērtība, kā arī turpināt pilnveidot veselības aprūpes sistēmu.

Dažādu veselībai kaitīgu ieradumu izplatība veicina nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju skaita palielināšanos.

Lai radītu iedzīvotājos izpratni par veselību kā vērtību, būtiski ir veicināt valsts un NVO sadarbību, lai cilvēki jau no mazotnes tiktu labāk informēti un iesaistīti savas veselības saglabāšanā, nodarbotos ar fiziskām aktivitātēm un lietotu veselīgu uzturu.

Risināmie uzdevumi:

- (1) pakāpeniski palielināt finansējumu veselības aprūpei un uzlabot iedzīvotāju informētību par iespējam saņemt valsts apmaksātos veselības aprūpes pakalpojumus;
- (2) veidot sabalansētu valsts un indivīda atbildību par veselības saglabāšanu un tās uzlabošanu, veidot sabiedrībā izpratni par veselīgu dzīves veidu un uzturu, un iesaistīt sabiedrību cīņā pret atkarības slimībām (alkohola, narkotisko, psihotropo, toksisko vielu, azartspēļu vai datorspēļu atkarība);
- (3) izskaidrot iedzīvotājiem garīgās veselības nozīmi dažādu slimību profilaksē un ieviest uz pacienta vajadzībām vērstu psihiskās veselības aprūpi;
- (4) popularizēt profilaktisko pasākumu nozīmīgumu;
- (5) sekmēt iedzīvotāju, īpaši bērnu un jauniešu, aktīvu iesaistīšanos sporta nodarbībās;
- (6) veicināt valsts un NVO, kas darbojas ar ģimenēm, bērniem, jaunatni, sociālās atstumtības riska grupām, tai skaitā, HIV inficētām personām, sadarbību veselības aprūpes jomā;
- (7) samazināt jaundzimušo un zīdaiņu (līdz 1 gada vecumam) mirstību;
- (8) uzlabot veselības aprūpes pakalpojumu, pieejamību iedzīvotājiem, attīstot veselības aprūpes infrastruktūru, jo īpaši pievēršot uzmanību primārajai veselības aprūpei un neatliekamajai medicīniskajai palīdzībai;
- (9) attīstīt e-veselības risinājumus un informācijas tehnoloģiju izmantošanu;
- (10) veicināt jaunu, uz pierādījumiem balstītu ārstniecības metožu ieviešanu;
- (11) ieviest obligātu bezmaksas veselības pārbaudi maznodrošinātajiem iedzīvotājiem vismaz vienu reizi gadā;
- (12) ilgtermiņā nodrošināt un attīstīt cilvēkresursus veselības aprūpē.

6.1.2. Ilgtspējīga sociālās drošības sistēma

Ņemot vērā demogrāfiskās situācijas attīstības tendences (iedzīvotāju skaita samazināšanos un sabiedrības novecošanos) un to ietekmi uz valsts ekonomisko attīstību, lielu nozīmi iegūst sociālās drošības sistēmas ilgtermiņa stabilitāte. Augstais ēnu ekonomikas īpatsvars, relatīvi augstais bezdarba līmenis, zemā vidējā darba alga, kā arī reģionālās atšķirības noteic, ka no sociālās apdrošināšanas iemaksām atkarīgais pensiju apmērs bieži vien nav pietiekams, tādēļ ir jāveic pasākumi, kas sekmētu pensionāru dzīves kvalitātes uzlabošanu.

Lai gan kopumā valsts sociālo pabalstu jomā ir novērojamas pozitīvas attīstības tendences (pabalstu apmēru palielināšana, jaunu valsts sociālo pabalstu veidu ieviešana), tomēr daļa valsts

sociālo pabalstu apmēri ir pārāk mazi, lai konkrētām iedzīvotāju grupām varētu sniegt efektīvu valsts atbalstu.

Iespēja saņemt sociālo palīdzību un sociālos pakalpojumus ir viens no rādītājiem, kas raksturo sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju dzīves kvalitāti un veicina viņu reintegrāciju sabiedrībā. Lai nodrošinātu pakalpojumu kvalitāti, paplašinātu to klāstu un pietuvinātu pakalpojumus personas dzīvesvietai, nepieciešams sakārtot un modernizēt sociālo pakalpojumu sistēmas infrastruktūru (**kvalitatīvu, mūsdienīgu prasībām atbilstošu pansionu izveide aprūpējamajiem ar īpašām vajadzībām un veciem cilvēkiem**) un nodrošināt pašvaldību institūcijām atbalstu alternatīvo aprūpes pakalpojumu attīstīšanai.

Risināmie uzdevumi:

- (1) uzturēt sociālās apdrošināšanas sistēmas finansiālo stabilitāti un veicināt sistēmas attīstību;
- (2) sekmēt virzību uz pietiekamu pensiju nodrošinājumu;
- (3) veicināt lielāku sabiedrības izpratni par sociālās apdrošināšanas sistēmas nozīmību;
- (4) attīstīt valsts finansiālo atbalstu personām noteiktās sociālā riska situācijās;
- (5) attīstīt sociālās palīdzības un valsts un pašvaldību sociālo pakalpojumu sistēmu, **tai skaitā vecu cilvēku un citu aprūpējamu cilvēku aprūpes centrus**, paaugstināt valsts un pašvaldību sociālo pakalpojumu kvalitāti, modernizējot pakalpojumu iestāžu infrastruktūru;
- (6) uzlabot **piekļuvi sociālās aprūpes** pakalpojumiem, tos tuvinot personas dzīvesvietai, un attīstīt jaunus sociālo pakalpojumu veidus;
- (7) pilnveidot sociālo dialogu starp valsti un sociāli mazaizsargāto grupu pārstāvjiem.

6.1.3. Atbalsts ģimenēm ar bērniem un dzimstības veicināšana

Ģimene ir sabiedrības struktūras pamatvienība, tajā aizsākas sabiedrības fiziskā atjaunināšanās un notiek morālo vērtību pārmantošana. Atbalsts ģimenēm veicina ne tikai pabalstu saņēmēju, bet arī visas sabiedrības labklājības veicinātājam.

Valsts politika demogrāfiskās situācijas uzlabošanai galvenokārt vērsta divos virzienos – bērnu tiesību aizsardzība/bērnu un ģimenes tiesības un valsts atbalsta sniegšana ģimenēm ar bērniem sociālās drošības sistēmas ietvaros. Liela daļa no valsts sociālajiem pabalstiem ir paredzēti tieši ģimenēm ar bērniem, tomēr atsevišķu valsts sociālo pabalstu (piemēram, ģimenes valsts pabalsta) mazais apmērs nenodrošina pietiekamu atbalstu. Atbalsts ģimenēm var izpausties arī kā tādas dzīves un darba vides veidošana, kas atvieglo vecākiem iesaistīšanos darbā, **ļauj apvienot darbu ar rūpēm par ģimenes drošību - elastīgas darba formas un iespēja aprūpējamajiem ģimenes locekļiem piekļūt atbilstošiem aprūpes pakalpojumiem**. Nepietiekama ir sociālās atstumtības riskam pakļauto grupu bērnu un jauniešu (bērnu un jauniešu ar nepabeigtu pamatizglītību, ar zemu motivāciju, no nelabvēlīgām ģimenēm, bāreņu, kā arī bērnu un jauniešu ar speciālām vajadzībām) integrācija izglītības sistēmā un darba tirgū. Nepieciešams radīt sākotnējos priekšnosacījumus jaunāko sabiedrības locekļu veiksmīgai sociālajai integrācijai, attīstot sociālās rehabilitācijas sistēmu un veicinot bāreņu un bez vecāku gādības palikušo bērnu audzināšanu ģimenēs.

Risināmie uzdevumi:

- (1) attīstīt valsts atbalstu ģimenēm bērna audzināšanas laikā **atbilstoši bērna vecumam un vajadzībām**;
- (2) veicināt **piekļuvi** pirmsskolas izglītības iestādēm **un to pieejamību** un alternatīvu bērnu aprūpes pakalpojumu attīstību;
- (3) veidot ģimenei draudzīgu darba vidi, un šai jomā veicināt sadarbību ar darba devējiem ;
- (4) **veidot elastīgu nodokļu politiku ģimenēm ar trīs un vairāk bērniem**;
- (5) atbalsta un sociālo pakalpojumu sistēmas ģimenēm ar bērniem attīstīšana un atbilstošas infrastruktūras nodrošināšana;
- (6) ģimenes veida aprūpes sistēmas attīstība bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajiem bērniem (audžu ģimenes, adopcija, aizbildnības veicināšana);
- (7) veidot valsts atbalsta sistēmu mājokļa pieejamības veicināšanai ģimenēm ar bērniem.

6.2. IEKĻAUJOŠS UN NOTUROŠS DARBA TIRGUS

Darbs ir viena no nozīmīgākajām cilvēka dzīves vērtībām: tas viņu ne tikai nodrošina ar iztikas līdzekļiem, bet veido arī pamatu radošai domāšanai, pašrealizācijai un sociāliem kontaktiem. Pilsētās un īpaši reģionos jārada labvēlīgi priekšnosacījumi darba vietu veidošanai iespējami tuvāk dzīvesvietām, jo tas mazina nelietderīgu migrāciju un sekmē reģionu attīstību. Jārada arī adekvāti mehānismi, kas rosinātu darbaspējīgos iedzīvotājus iekļauties darba tirgū, kā arī ārvalstīs dzīvojošo un strādājošo latviešu atgriešanos Latvijā.

Lai samazinātu nedeklarēto nodarbinātību un īstenotu pasākumus nodarbinātības veicināšanai, nozīmīga loma ir nodarbinātības partnerību stiprināšanai vietējā līmenī. Uzmanība jāvelta arī sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu iesaistīšanai darba tirgū.

6.2.1. Pieeja darba vietām un to dažādība reģionos

Augsta bezdarba līmeņa galvenie cēloņi reģionos ir nepietiekami attīstīta uzņēmējdarbība, mazs pašnodarbināto skaits un vāji attīstīta infrastruktūra. Latvijā nodarbināto iedzīvotāju kopskaitā ir samērā zems pašnodarbināto īpatsvars.

Nepietiekama sabiedrības informētība par uzņēmējdarbības vai pašnodarbinātības uzsākšanas administratīvajām procedūrām neveicina jaunu darba vietu rašanos.

Tajā pašā laikā paplašinās darbaspēka izceļošana. Vairākās nozarēs darba devēji izjūt darbaspēka trūkumu.

Ievērojamās atšķirības starp Rīgu un pārējo Latvijas teritoriju gan saimniecisko aktivitāšu, gan IKP uz vienu iedzīvotāju ziņā apgrūtina saskaņotas un nodarbinātību veicinošas nodokļu un pabalstu sistēmas attīstību valsts līmenī.

Risināmie uzdevumi:

- (1) veicināt dažādu darba vietu veidošanos un pieejamību tām, atbalstot pašnodarbinātību un uzņēmējdarbību visos reģionos;
- (2) sekmēt darba samaksas paaugstināšanos, īpaši zemāk apmaksātajām darbinieku kategorijām, palielinot minimālo algu, paaugstinot ar nodokļiem neapliekamo minimumu, palielinot iedzīvotāja ienākuma nodokļa atvieglojumus par apgādībā esošām personām;
- (3) veicināt darbaspēka iekšējo ģeogrāfisko un profesionālo mobilitāti;
- (4) sekmēt pieeju darba vietām ekonomiski neaktīvajiem iedzīvotājiem darbaspējas vecumā, it īpaši jauniešiem un sociālās atstumtības riskam pakļautajām iedzīvotāju grupām - vecākiem pēc bērna kopšanas atvaļinājuma un pirmspensijas vecuma cilvēkiem, personām, kurām ir aprūpējamie, cilvēkiem ar invaliditāti, cilvēkiem, kas ir ilgstoši bez darba u.c.;
- (5) nodrošināt plašāku pieeju informācijai par brīvajām darba vietām, apmācības un pārkvalifikācijas iespējām atbilstoši darba tirgus pieprasījumam;
- (6) uzlabot darba apstākļus, sekmējot darba attiecību, darba drošības un veselības darbā likumdošanas ieviešanu;
- (7) veicināt darba produktivitātes paaugstināšanos;
- (8) veicināt aizbraukušā darbaspēka atgriešanos Latvijas darba tirgū.

6.2.2. Atbalsts nodarbinātības veicināšanai

Nodarbinātības politikas mērķis ir nodarbinātības līmeņa paaugstināšana un bezdarba samazināšana, balstoties uz sekmīgu ekonomikas izaugsmi. Bezdarba līmenis starp iedzīvotājiem ar zemu izglītības un prasmju līmeni ir salīdzinoši augsts. Tam par iemeslu ir profesionālās kvalifikācijas trūkums, iegūto zināšanu un prasmju neatbilstība mūsdienu darba tirgus prasībām, kas nenodrošina zināšanu sabiedrības attīstību (informācijas tehnoloģijas, komunikācijas prasmes, uzņēmējdarbības pamatzināšanas, svešvalodu un valsts valodas zināšanas).

Risināmie uzdevumi:

- (1) pilnveidot pasākumus iespējama bezdarba novēršanai (bezdarba samazināšanas preventīvie pasākumi), īpaši jauniešiem un personām pēc bērna kopšanas atvaļinājuma un pirmspensijas vecuma iedzīvotājiem;
- (2) pilnveidot un dažādot aktīvos un preventīvos nodarbinātības pasākumus, nodrošinot individuālu pieeju ar mērķi sekmēt cilvēka konkurētspēju darba tirgū (īpaši bezdarbnieku profilēšanu un konsultēšanu atbilstoši bezdarba cēloņiem);
- (3) samazināt nedeklarēto nodarbinātību;
- (4) ilgstošā bezdarba mazināšana un sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu iekļaušana darba tirgū (motivācijas programmu, prakses vietu veidošanas, darba vietu pielāgošanas un citu pasākumu pilnveide);
- (5) elastīga darba laika un formu praktiska piemērošana;

- (6) atbalstīt vietējās nodarbinātības veicināšanas iniciatīvas un nodarbinātību veicinošas partnerības attīstību, it īpaši sekmējot darba devēju iesaistīšanos sociālās atstumtības riskam pakļauto iedzīvotāju grupu nodarbinātības veicināšanā.

6.3. PIEEJAMS MĀJOKĻIS UN SAKOPTA DZĪVES TELPA

Viens no cilvēkam nozīmīgākajiem labklājības (dzīves kvalitātes) rādītājiem ir nodrošinājums ar mājokli koptā un ērtā vidē. Vienlaikus sakoptas dzīves telpas esamība ir priekšnosacījums cilvēka veselības saglabāšanai un aktīvai dzīves darbībai.

Tirgus ekonomikas apstākļos mājokļu pieejamību kopumā nosaka vispārējais dzīves līmenis valstī, tāpēc valsts dalība mājokļu attīstībā no makroekonomiskā viedokļa ir jāvērtē kā būtisks ieguldījums tautas attīstībā. Mājokļa izvēli noteic mājokļa īpašnieka/īrnieka materiālais stāvoklis un izpratne par patēriņa prioritātēm - cik augstu viņa patēriņa prioritāšu skalā atrodas mājoklis un cik daudz līdzekļu viņš ir gatavs par to izdot.

Dzīves telpas jēdziens ietver sevī ne tikai indivīdam piederošo īpašumu vai viņa apdzīvoto mājokli, bet arī privāto un publisko telpu kopumu ap šo mājokli, tostarp arī dabas un kultūrvidi, kuras ir neatņemama kvalitatīvas dzīves telpas sastāvdaļa.

6.3.1. Daudzveidīgs mājokļu piedāvājums

Latvijā pēc īpašuma formas maiņas privātīpašumā ir vairāk kā 80% mājokļu. Mainījušies mājokļu būvniecības finansēšanas avoti un sociālie mērķi. Tagad to galvenokārt finansē privātais kapitāls, kas būvniecību īsteno ekonomiski aktīvajās teritorijās, kur ir visaugstākais mājokļu pieprasījums un pārdošanas cenas. Valsts un pašvaldības atbalsts šobrīd virzīts tikai uz maznodrošinātu un krīzes situācijā nonākušu iedzīvotāju mājokļa jautājumu risināšanu.

Iedzīvotāju vidējo ienākumu neatbilstība salīdzinoši augstiem maksājumiem par mājokli kavē esošā dzīvojamā fonda efektīvu uzturēšanu un atjaunināšanu. Vienlaikus tas rada priekšnosacījumus segregācijai, jo turīgākās mājsaimniecības izvēlas pārcelties uz dzīvi augstākas kvalitātes mājokļos.

Ievērojot atšķirīgo iedzīvotāju maksātspēju, nepieciešams radīt priekšnosacījumus mājokļa piedāvājuma dažādošanai, t.sk. īres sektora, **tostarp sociālā īres sektora** attīstīšanai, iedzīvotāju līdzekļu kooperācijai būvniecībā, publiskās un privātās partnerības projektu veicināšanai, kā arī jaunas būvniecības attīstībai reģionos.

Risināmie uzdevumi:

- (1) veicināt esošo mājokļu efektīvu izmantošanu (t.sk. progresīvu apsaimniekošanu, atjaunināšanu un modernizēšanu);
- (2) radīt priekšnosacījumus daudzveidīgam mājokļu piedāvājumam, lai palielinātu mājokļu pieejamību iedzīvotāju grupām ar dažādu ienākumu līmeni;
- (3) efektīvi realizēt visaptverošas palīdzības sistēmas izveidi mājokļa sektorā, sadalot pienākumus un atbildību starp valsti, pašvaldību un indivīdu;

- (4) izveidot sistēmu jauno mājokļu kvalitātes uzraudzībai;
- (5) ieviest finanšu atbalsta instrumentus mājokļa pieejamības veicināšanai atsevišķām mērķa grupām (ģimenes ar bērniem, jaunie speciālisti).

6.3.2. Sociāli integrētu dzīvojamo apkaimju veidošana

Dzīvojamo apkaimju plānošanā un veidošanā liela nozīme ir teritorijas plānojumiem. Lemjot par esošo dzīvojamo apkaimju nākotni vai jaunu veidošanu pamatojoties uz teritorijas plānojuma priekšlikumiem, iespējams pārredzēt visas pašvaldības attīstību un racionālāk izvēlēties izdevīgāko attīstības variantu. Dzīvojamais fonds būtu veidojams, ņemot vērā ražošanas un pakalpojumu jomas uzņēmumu un iestāžu izvietojumu. Tas ļautu pašvaldībām samazināt izmaksas nepieciešamās infrastruktūras nodrošināšanai un paaugstināt iedzīvotājiem komfortu, nodrošinot ērtu pieeju sabiedriskajam transportam, pakalpojumu iestādēm u.c..

Veidojot daudzveidīgu mājokļa piedāvājumu vienlaikus nepieciešams veicināt funkcionāli daudzpusīgu un sociāli integrētu dzīvojamo apkaimju izveidi. Tas sekmēs tādas negatīvas tendences mazināšanos kā pilsētu dzīvojamo rajonu noslāņošanos pēc to iedzīvotāju ienākumu līmeņa. Dzīvojamo apkaimju funkcionālā daudzpusība, tuvinot iedzīvotājiem nepieciešamos pakalpojumus, uzlabos dzīves kvalitāti kopumā

Risināmie uzdevumi:

- (1) publiskās un privātās partnerības principa izmantošana veidojot funkcionālu un daudzveidīgu dzīvojamo vidi;
- (2) veicināt dzīves vides uzlabošanu visām sabiedrības grupām, jo sevišķi sociāli mazaizsargātajiem slāņiem, (pensionāriem, bērniem un cilvēkiem ar invaliditāti);
- (3) veicināt vietas piederības apziņas un vietējo kopienas attīstību cilvēku darboties spējas veicināšanai.

6.3.3. Kopta un pieejama kultūrvide un kultūrvēsturiskais mantojums

Kvalitatīva kultūrvide, ko veido saglabāts un pieejams kultūras mantojums un daudzveidīgas kultūras tradīcijas un radošās izpausmes, ir viens no ilgtspējīgas un līdzsvarotas teritoriālās attīstības nosacījumiem. Katram Latvijas iedzīvotājam ir tiesības uz kvalitatīvu dzīves vidi un pienākums rūpēties par tās ilgtspējas nodrošināšanu. Visu iedzīvotāju grupu dalība kultūrvides veidošanā un kultūrvēsturiskā mantojuma kopšanā ir viens no pilsonisku sabiedrību veidojošiem un vienojošiem faktoriem.

Risināmie uzdevumi:

- (1) sekmēt līdzsvarotu kultūras procesu attīstību, nodrošinot pieejamību kultūrai visā Latvijas teritorijā, īpašu uzmanību pievēršot profesionālās mākslas pieejamībai;
- (2) saglabāt un stiprināt kultūrvēsturisko novadu un vietējo kultūru savdabību un identitāti, izkopjot un uzturot novadu un vietējās kultūras tradīcijas, sociālās prakses, rituālus, mutvārdu daiļradi, lokālos valodas dialektus un izloksnes u.tml.;

- (3) veicināt un atbalstīt novadpētniecību. Attīstīt vietējo tūrismu, veidojot uz Latvijas vēstures, kultūras un dabas izziņāšanu orientētus tūrisma produktus;
- (4) veidot kvalitatīvu pilsētas un lauku kultūrainavu, harmoniski apvienojot kultūrvēsturiskās liecības, dabas objektus un jaunradītās laikmetīgās vērtības;
- (5) veidot pastāvīgu sadarbību un dialogu starp teritoriju plānotājiem, arhitektiem, vides dizaineriem un vietējiem iedzīvotājiem.

6.3.4. Saprātīgi izmantota un saglabāta dabas vide

Latvijā ir liela ekosistēmu un to dabisko struktūru, kā arī vietējo savvaļas sugu, lauksaimniecības augu un dzīvnieku šķirņu daudzveidība. **Daudzveidīga un kvalitatīva dabas vide ir vērtība, kas jārespektē veicinot valsts attīstību kopumā.** Šīs daudzveidības saglabāšana ir nepieciešama veselīgas dzīves vides un ilgtspējīgas attīstības nodrošināšanai Latvijā, valsts starptautisko saistību izpildei **un arī kā Latvijas identitātes zīme.** Lai saglabātu bioloģisko daudzveidību un nodrošinātu aizsargājamo sugu un biotopu labvēlīgu aizsardzības statusu, īpaši svarīgi ir sabalansēt iespējamās saimnieciskās darbības un teritoriju apsaimniekošanu **ar dabas aizsardzības prasībām.**

Pilsoniskas sabiedrības veidošanā izšķiroša nozīme ir sabiedrības informēšanai un plašākai iesaistīšanai vides jautājumu risināšanā, **tādējādi palielinot sabiedrības izpratni par dabas vides vērtībām un izpratni par nepieciešamību nodrošināt kvalitatīvu dzīves telpu arī nākamajām paaudzēm.**

Risināmie uzdevumi:

- (1) veicināt bioloģiskās daudzveidības un aizsargājamo teritoriju saglabāšanu un saprātīgu izmantošanu;
- (2) **veicināt aizsargājamo dabas teritoriju iesaisti ekonomiskajā apritē, nosakot atšķirīgas saimnieciskās darbības liegumu zonas un sniedzot to izveides sociālekonomisko pamatojumu;**
- (3) veicināt sabiedrības līdzdalību vides aizsardzībā un saglabāšanā, iedzīvotājus savlaicīgi un patiesi informējot par vides kvalitāti un dabas resursiem;
- (4) sekmēt izglītības par vidi attīstību, kā arī veicināt izglītību ilgtspējīgai attīstībai un paaugstināt vides apziņu iedzīvotāju vidū;
- (5) atbalstīt dabas vides ilgtspējīgu izmantošanu iedzīvotāju atpūtai un sekmēt ekotūrismu;
- (6) veicināt dabas, tai skaitā klimata pārmaiņu un rūpniecisko risku izvērtēšanu, mazināšanu un monitoringu;
- (7) sekmēt degradēto (t.sk. piesārņoto) teritoriju sanāciju **un revitalizāciju;**
- (8) sekmēt iedzīvotāju informētību par ūdens, energoresursu taupīgu izmantošanu un sadzīves atkritumu šķirošanu.

VI NACIONĀLĀ ATTĪSTĪBAS PLĀNA ĪSTENOŠANA UN UZRAUDZĪBA

LR Saeima, apstiprinot konceptuālo dokumentu „Latvijas izaugsmes modelis: Cilvēks pirmajā vietā”, iezīmējusi valsts attīstības ilgtermiņa mērķi - pakāpeniski 20 -30 gadu laikā nodrošināt būtisku cilvēka dzīves kvalitātes pieaugumu. Nacionālais attīstības plāns - galvenais valsts vidēja termiņa plānošanas dokuments - ir sabiedrības un politiķu vienošanās par valsts attīstības galvenajiem virzieniem un svarīgākajiem uzdevumiem, kas jāveic tuvākajos gados, lai tuvotos šim mērķim.

NAP koncentrē politiķu, ierēdņu un visas sabiedrības uzmanību uz vienotu mērķi, galvenajiem rīcības virzieniem un risinājumiem uzdevumiem. Plāna īstenošanai būtiska ir sasaiste ar citiem plānošanas dokumentiem un citu valsts izaugsmi veicinošu pasākumu, programmu un aktivitāšu izstrādi, savstarpējo sabalansētību un ieviešanu.

Lai īstenotu NAP ir jānodrošina:

- ✓ saskaņota rīcība;
- ✓ finanšu līdzekļu koncentrācija;
- ✓ efektīvs atbalsta instrumentu pielietojums;
- ✓ sabiedrības līdzdalība un informētība;
- ✓ ieviešanas procesa uzraudzība;
- ✓ elastīgums plāna īstenošanas gaitā (mācīties no pieredzes).

Katrai no iesaistītajām pusēm, ar to saprotot tiklab valdību un valsts pārvaldes institūcijas, kā arī pašvaldības un reģionu padomes, nevalstiskās organizācijas, privāto sektoru, savas atbildības un iespēju robežās nepieciešams paredzēt konkrētus pasākumus NAP īstenošanai.

LR Ministru Kabinets ir atbildīgs par NAP īstenošanu, nodrošinot politikas plānošanas dokumentu atbilstību NAP, saskaņojot darbības un nosakot atbildīgos.

Lai nodrošinātu attīstības prognozēšanas un pētījumu funkciju, tiek **veidota augsti profesionāla pētniecības bāze**, kur veiktie pētījumi nostiprina valsts un nozaru attīstības plānošanas kapacitāti, spēju analizēt un prognozēt attīstību teritoriju un nozaru griezumā, sniedz makroekonomisko analīzi. Pētniecības institūcijas darba rezultāti pilda „sabiedriskas preces” funkciju.

Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija koordinē un uzrauga NAP ieviešanu, nosprausto uzdevumu izpildes gaitu. Ministrija regulāri informē Ministru Kabinetu par NAP īstenošanu, kā arī nodrošina plašu sabiedrības informēšanu un iesaisti NAP īstenošanas procesā.

Valsts Kanceleja un Reģionālās attīstības un pašvaldību lietu ministrija nodrošina ministriju un sekretariātu izstrādāto nozaru/sektoru stratēģiju un programmu atbilstību izvirzītajiem valsts attīstības ilgtermiņa un vidēja termiņa mērķiem un sasaisti ar reģionu un pašvaldību plānošanas dokumentiem, sekmējot valsts iestāžu decentralizāciju, pakalpojumu pieejamību iedzīvotājiem un sadarbību ar reģioniem.

Reģionu padomes un pašvaldības ir galvenais attīstības virzītājspēks pilsētās un laukos. Ar valsts un privātā sektora atbalstu tās veicina izaugsmi un uzņēmējdarbību, izglītības, mājokļu,

sabiedrisko, transporta un citu pakalpojumu pieejamību un kvalitāti, rosina savas teritorijas iedzīvotāju pilsonisko aktivitāti un dzīves kvalitātes uzlabošanu.

Sociālie partneri un nevalstiskās organizācijas ir nozīmīga pilsoniskas sabiedrības sastāvdaļa un virzītājspēks. Neiecietība pret negācijām, aktīva iesaistīšanās problēmu risināšanā, sociālā dialoga uzturēšanu un dalība vietējās aktivitātēs ir tikai daži aspekti, kas raksturo šo partneru īpašo nozīmi NAP īstenošanā un plašākas sabiedrības iesaistīšanā.

Uzņēmēji un zinātnieki aicināti aktīvi atbalstīt valsts stratēģiskā mērķa sasniegšanai izvirzītos uzdevumus, meklēt radošus risinājumus ne tikai inovāciju, jaunu tehnoloģiju un konkurētspējīgu produktu ieviešanā, bet arī praktiskā sadarbībā ar visu līmeņu izglītības iestādēm un pašvaldībām.

Katrs cilvēks ar savu radošumu, atvērtību un pozitīvu attieksmi pret valsts nākotni var dot nozīmīgu ieguldījumu savas un savas ģimenes labklājības celšanā.

Sekmīgai NAP īstenošanai nepieciešamie priekšnosacījumi ir:

- ✓ valdības stingrs atbalsts NAP īstenošanai, t.sk. budžeta plānošanas jomā;
- ✓ vietējo un reģionālo pašvaldību rīcībspēja un pieaugoša loma savas teritorijas attīstības plānošanā;
- ✓ iedzīvotāju aktivitāte un līdzdalība, kā arī valsts un pašvaldību atbalsts vietējām iniciatīvām un līderiem;
- ✓ nevalstisko organizāciju darbība, lai sekmētu plašāku komunikāciju starp valsti un sabiedrību;
- ✓ teritoriju sociāli-ekonomiskās attīstības un telpisko plānojumu izvirzīto mērķu un izvēlēto līdzekļu sabalansētība nacionālā, reģionālā un vietējā līmenī.

PIELIKUMI

NAP īstenošanas rezultatīvie rādītāji

Izglītots un radošs cilvēks

<i>Rādītāji</i>	<i>Šodien</i>	<i>Avots</i>	<i>Mērķis</i>
Jaundzimušo vidējais paredzamais mūža ilgums (gadi)	67,1 vīr. 77,2 siev.	2004, CSP	69 vīr. 79 siev.
Valsts izdevumi izglītības funkcijai (% no IKP)	5,9	2004, CSP	7
Valsts izdevumi kultūrai (% no IKP)	0,56	KM dati	1
Pamatskolas beigušie, kas mācības neturpina (% no visiem pamatskolu beigušajiem)	5	2004, CSP	3
Jauniešu (20-24 g.v.) sasniegtais izglītības līmenis (% ar vismaz vidējo izglītību)	81,8	2005, CSP	87,0
Augstskolu absolventu skaits inženiertehniskajās un dabaszinātņu programmās (gadā uz 1000 iedz.)	8,6	2003, CSP	12
Mūža (pieaugušo) izglītība (iedzīvotāju skaits 25-64 gadu vecumā, kas ir iekļauti apmācībā % no iedzīvotājiem dotajā vecuma grupā)	7,6	2004, CSP	12,0
Doktoru skaits(gadā)	120	2005, CSP	400
Nabadzības riska indekss pēc sociāliem transfertiem (iedzīvotāju daļa, kuru ekvivalentais rīcībā esošais ienākums (ar transfertiem) ir zem nabadzības sliekšņa (t.i., 60% no ekvivalentā rīcībā esošā ienākuma mediānas))	16	2003, CSP	14
Nodarbinātības līmenis (nodarbināto iedzīvotāju skaits % no iedzīvotājiem 15 līdz 64 gadu vecumā)	63,3	2005, CSP	68,0

Konkurētspējīga tautsaimniecība

<i>Rādītāji</i>	<i>Šodien</i>	<i>Avots</i>	<i>Mērķis</i>
Konsolidētā kopbudžeta fiskālais saldo (% no IKP)	0,2	2005 Eurostat	0,0 / Atbilst Stabilitātes un izaugsmes pakta nosac.
Maksājumu bilances tekošā konta saldo (% no IKP)	-12,5	2005, LB	-4,0
Saskaņotā patēriņa cenu indeksa 12 mēnešu vidējais pieaugums %	6.9	Eurostat	Atbilst Māstrihtas kritērija vērtībai
Eksporta intensitāte (preču un pakalpojumu eksports pret IKP, %)	47.4	CSP	Pieaug
Augsto tehnoloģiju produkcijas eksports (% no kopējā rūpniecības produkcijas eksporta)	3,2	2004, CSP	12,0
Lauksaimniecības izcelsmes produktu eksporta vērtība gadā, milj. latos (faktiskajās cenās)	199	CSP, 2004	460
Importa daļa IKP (%)	62.5	CSP	Samazinās
Darbaspēka vienības izmaksu dinamika (%)	6.7	CSP	Akumulētais

			pieaugums 0.0% vidējā termiņā
Džini indekss	0,36	2004, CSP	0,35
IKP uz vienu iedzīvotāju (% no ES-25 līmeņa pēc pirktspējas standartiem PPS)	42,8	2004, CSP	68,0
Darba ražīgums (IKP uz vienu strādājošo (% no ES- 25 līmeņa pēc PPS))	42,7	2004, CSP	68,0
Uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem	21	CSP	45
Jaundibināto uzņēmumu skaits uz 1000 iedzīvotājiem/ gadā	4,43	Lursoft	10
Inovātīvo uzņēmumu skaits (% no visiem uzņēmumiem)	18,6	2004, CSP	47,0
Kopējie iekšzemes izdevumi pētniecībai un attīstībai (R&D) (% no IKP)	0,42	2004, CSP	2
Latvijas pieteicēju patentu pieteikumu skaits Latvijā	120	Patentu valde	200
Latvijas pieteicēju starptautisko pieteikumu Patentu kooperācijas līguma ietvaros skaits	10	Patentu valde	30
Darba meklētāju īpatsvars laukos ekonomiski aktīvajos iedzīvotājos (vecumā 15-74gadi),%	8,4	CSP, 2004	7
Gada laikā saņemtās ārvalstu tiešās investīcijas pavisam, milj. latu	377,6	CSP, 2004	500

Pievilcīga telpa dzīvei, darbam un atpūtai

<i>Rādītāji</i>	<i>Šodien</i>	<i>Avots</i>	<i>Mērķis</i>
Darba samaksas reālais pieaugums gadā	9,7%	CSP	15%
Iedzīvotāju mājokļu labiekārtotība (vanna vai duša % no mājokļu kopskaita)	67,3%	2004, CSP	75%
Dzīvojamā platība m ² uz 1 iedzīvotāju	24,3	2004, CSP	28,0
Energointensitāte ekonomikā (kopējais enerģijas patēriņš, attiecināts pret IKP (salīdzināmās cenās 1995=100) – kg naftas ekvivalentā uz 1000 eiro	696,29	2004, CSP	640,0
Iedzīvotāju skaits, kuri regulāri lieto internetu (% no visiem iedzīvotājiem)	36	2005 Eurostat	70
Darbinieku skaits, kuri regulāri lieto internetu (% no visiem darbiniekiem)	16	2005 CSP	55
Kultūras pakalpojumu pieprasījuma apjoms – kultūras iestāžu apmeklējums (milj.)	19,1	KM	24,8
Labā stāvoklī esošie valsts galvenie autoceļi (% no valsts galveno autoceļu kopgaruma)	60%	2005, VAS „LVC”	100%
Ceļu satiksmes negadījumos bojā gājušo skaita samazinājums salīdzinot ar 2002.gadu	18%	2005, CSP	70%
Valsts autoceļi ar melno segumu (% no ceļu kopgaruma)	40	2004, CSP	42
Iedzīvotāju skaits lauku teritorijā, % no valsts iedzīvotājiem	39%	2004, ZM	39%
Atjaunojamo energoresursu īpatsvars no primāro energoresursu daudzuma, %	31,7%	2003, VidM	33%
Kvalitātes prasībām atbilstoša dzeramā ūdens īpatsvars, % no analizēto paraugu skaita	75%	2004, VidM	85%

Terminu skaidrojums

atjaunojamie dabas resursi - dabas resursi, kuri atjaunojas dabisko procesu gaitā vai kurus var atjaunot vai papildināt cilvēka darbības rezultātā.

attīstība – sabiedrībai labvēlīgs dabas vides, kultūrvides, sociālās vides un saimnieciskās darbības virzības process.

ārvalstu investīcijas – investīcijas, kuras valstī iegulda nerezidenti. Ārvalstu investīcijas, kas tiek veiktas ar mērķi, lai nodrošinātu ilgstošu ieinteresētību un uzņēmuma pārvaldes efektīvu kontroli, sauc par ārvalstu tiesajām investīcijām.

bezdarba līmenis – bezdarbnieku īpatsvars ekonomiski aktīvo iedzīvotāju kopskaitā, procentos.

bezdarbnieks – persona, kas ir spējīga un vēlas strādāt par darba tirgū dominējošo darba algu, bet nespēj atrast darbu.

bioloģiskā daudzveidība – dzīvo organismu formu dažādība visās vidēs, tai skaitā sauszemes, jūras un citās ūdens ekosistēmās un ekoloģiskajos kompleksos, kuru sastāvdaļas tās ir; tā ietver daudzveidību sugas ietvaros, starp sugām un starp ekosistēmām.

biznesa inkubators – struktūra, kas atbalsta un veicina jebkuras uzņēmējdarbības formas darbību jebkurā tautsaimniecības nozarē. Tā darbības pamatfunkcija ir veicināt jaunu firmu izveidošanos, nodrošinot tās “inkubācijas periodā”, parasti 3-5 gadus, ar telpām, infrastruktūras pakalpojumiem un konsultācijām uzņēmējdarbības pamatjautājumos.

cilvēkkapitāls (cilvēciskais kapitāls) – cilvēku spējas ražīgai ekonomiski aktīvai darbībai, viņu zināšanas, prasme un pieredze. Investīcijas cilvēciskajā kapitālā ir veselības aprūpe, izglītība, profesionālā sagatavotība un citas aktivitātes, kas padara cilvēkus ekonomiski daudz ražīgākus.

cilvēku resursi – cilvēku spēju kvantitāte un kvalitāte, kas pieejama, lai ražotu preces un sniegtu pakalpojumus. Cilvēku muskuļu spēks un prāta spējas.

dabas resursi - dabas daļas, to skaitā zeme, augsne, zemes dzīles, gaiss, ūdens, flora un fauna, kurām ir ekonomiska, sociāla vai kultūras vērtība. Izšķir atjaunojamus un neatjaunojamus dabas resursus.

degradētās teritorijas – pamestas apbūves teritorijas vai saimnieciskās darbības rezultātā piesārņotas vietas, kuras ietekmē vai var ietekmēt cilvēku veselību un drošību, kā arī ainavu, kultūras un dabas mantojumu.

diaspora – kādas tautas, etniskas vai reliģiskas grupas daļa, kas dzīvo ārpus zemes, kurā tā izcēlusies.

dzimumu līdztiesība – vīriešu un sieviešu loma sabiedrības attīstībā tiek atzīta par līdzvērtīgu, viņiem tiek piešķirtas vienādas tiesības un vienāda atbildība, nodrošināta vienāda pieeja resursiem un to izmantošanas iespējas. Dzimumu līdztiesība nozīmē nodrošināt abiem dzimumiem vienlīdzīgas tiesības un iespējas, nevis uztvert vīriešus un sievietes kā vienādas būtnes.

dzīves līmenis - cilvēku materiālās labklājības līmenis, ko nosaka viņu ienākumu lielums vai arī dažādu preču un pakalpojumu vienību patēriņa daudzums (piemēram, vieglo automobiļu skaits uz 1000 iedzīvotāju, televizoru skaits uz vienu iedzīvotāju).

dzīvojamais fonds – māja, dzīvoklis, viena vai vairāku istabu un palīgtelpu kopums (piem., koridori, priekšnami) kapitālā celtnē dzīvošanai visu gadu, neņemot vērā, vai dotajā brīdī tās ir apdzīvotas vai nav apdzīvotas. Dzīvojamo fondu lieto kā vispārinātu statistikas vai citas uzskaites lielumu.

Eiropas Savienība - reģionāla starptautiska organizācija, ko veido 25 Eiropas valstis. 1992. gadā to izveidoja uz Eiropas Ekonomiskās Kopienas bāzes, kurai sākums tika ielikts 1957. gadā ar mērķi veicināt ekonomisko integrāciju starp dalībvalstīm.

ekodizains – vides aspektu integrācija ražojuma dizainā ar mērķi uzlabot produktu ekoloģiskos raksturlielumus visā tā aprites ciklā.

ekonomikas izaugsme – tautsaimniecībā saražoto preču un pakalpojumu pieaugums. To parasti mēra ar reālā IKP pieaugumu.

ekonomiski aktīvie iedzīvotāji – nodarbinātie un nestrādājošie iedzīvotāji, kuri aktīvi meklē darbu. Ietver gan civilos ekonomiski aktīvos iedzīvotājus, gan arī personas, kas dien armijā.

elektroniskā pārvalde (e – pārvalde) – sabiedrisko pakalpojumu sniegšana un valsts pārvaldes realizēšana, izmantojot informācijas un komunikāciju tehnoloģiju sniegtās iespējas.

elektroniskie pakalpojumi (e - pakalpojumi) – informācijas sabiedrības pakalpojumi, kuri tiek sniegti attālināti, izmantojot informācijas un komunikāciju tehnoloģijas.

e-veselība – nozīmē mūsdienīgu informācijas un komunikāciju tehnoloģiju izmantošanu ar veselības aprūpi saistītos procesos ar mērķi nodrošināt iedzīvotāju, pacientu, veselības aprūpes speciālistu, veselības aprūpes sniedzēju, kā arī veselības politikas izstrādātāju vajadzības.

formālā izglītība - sistēma, kas ietver pamatizglītības, vidējās un augstākās izglītības pakāpes, kuru programmu apguvi apliecina valsts vai starptautiski atzīts izglītības vai profesionālās kvalifikācijas dokuments.

fundamentālās zinātnes – pēta, analizē un izskaidro vispārīgās likumsakarības dabā un sabiedrībā neatkarīgi no to praktiskā lietojuma. Tai īstermiņā parasti nav komerciāla pielietojuma, taču tā sekmē Latvijas zinātnieku konkurenci pasaules zinātnes telpā, paaugstina augstākās izglītības kvalitāti valstī, un, līdz ar to arī iespējas piesaistīt finanses zinātniskajai izpētei.

globalizācija – sabiedrības un pasaules tautsaimniecības izmaiņas, kas rodas būtiski pieaugošās starptautiskās ekonomiskās sadarbības un kultūru sajaukšanās dēļ.

iekšzemes kopprodukts (IKP) – kalendārā gada laikā valsts teritorijā saražoto gala produktu un pakalpojumu tirgus vērtība. ((Aprēķina trejādi: 1) summējot kopā visus gūtos ienākumus tautsaimniecībā - darba algu, procentu maksājumus, peļņu un renti; 2) summējot kopā visu veidu izdevumus - patēriņu, investīcijas, valdības izdevumus un tīro eksportu (ieņēmumi no eksporta mīnus izdevumi par importu); 3) summējot tautsaimniecības nozaru pievienoto vērtību plus produktu nodokļi mīnus subsīdijas.)

ilgtspējīga attīstība – sabiedrības labklājības, vides un ekonomikas integrēta un līdzsvarota attīstība, kas apmierina iedzīvotāju pašreizējās sociālās un ekonomiskās vajadzības un nodrošina vides prasību ievērošanu, neapdraudot nākamo paaudžu vajadzību apmierināšanas iespējas, kā arī nodrošina bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu.

Informācijas sabiedrība – cilvēces ilgtspējīgas attīstības process, kuru veicina augošā zināšanu pārvaldība, kurā sabiedrība veidojās un attīstās kā augsti izglītotu indivīdu kopiena un kurā zināšanu ekonomika visas sabiedrības un ikviena indivīda dzīves līmeņa pieaugumu.

informācijas un komunikāciju tehnoloģijas (IKT) - tehnoloģijas, kas nodrošina ātru informācijas iegūšanu, apstrādi, uzglabāšanu un izplatīšanu.

infrastruktūra – tautsaimniecības teritoriālās struktūras sastāvdaļa, kuru veido transporta, sakaru, enerģētikas, ūdenssaimniecības un citu tīklu un objektu sistēmas, kā arī mājojā un izglītības, veselības aizsardzības, kultūras, sporta un citi iedzīvotāju aprūpes objekti un to izkārtojums kādā teritorijā.

inovācija (inovatīvā darbība) – inovācija - process, kurā jaunas zinātniskās, tehniskās, sociālās, kultūras vai citas jomas idejas, izstrādnes un tehnoloģijas tiek īstenotas tirgū pieprasītā un konkurētspējīgā produktā vai pakalpojumā.

inovatīva attīstība – sabiedrības labvēlīgas virzības process, kurā plaši izmanto jaunas idejas, izstrādnes un tehnoloģijas; arī sabiedrības atsauce jaunradei ideju, tehnoloģiju vai citās jomās.

intelektuālais īpašums – īpašums, kas ietver autortiesības, izgudrojumus, jaunas tehnoloģijas un produktus un pieder kādam subjektam, uzņēmumam.

investīcijas – indivīdu, uzņēmumu vai valdību izdevumi ar mērķi palielināt savu kapitālu. No individuālo ekonomisko subjektu viedokļa par investīcijām tiek uzskatīta arī īpašuma tiesību iegāde uz jau eksistējošu kapitālu. Taču no valsts viedokļa kopumā par investīcijām tiek uzskatīti ieguldījumi tikai jauna kapitāla veidošanā. Investīcijas ir ekonomikas izaugsmes nepieciešams nosacījums.

kapacitāte – jauda, spēja uzkrāties, spēja darboties, šai darbā.

kompetences centrs - kooperējoties vienam vai vairākiem uzņēmumiem un augstskolu vai pielietojamo pētniecisko institūtu laboratorijām, radīts nacionāli un/vai starptautiski konkurētspējīgs centrs, kura pētījumi kalpo jaunu pieprasītu zināšanu un komercializējamu intelektuālu vērtību radīšanai.

lietišķās zinātnes – risina problēmas, kas rodas fundamentālajos pētījumos iegūtās atziņas ieviešot praksē vai risinot jautājumus, kādus izvirzījusi prakse. Lietišķo zinātnisko pētījumu rezultātiem iespējama ātra komerciāla izmantošana.

monitorings – procesu novērošana.

monocentrisks - ar vienu centru; apdzīvojums, kurā dominē viens centrs.

multikulturāla sabiedrība – kur katra minoritāšu grupa ir sabiedrības neatņemama daļa un savstarpējās attiecības kopumā ir balstītas uz savstarpēju iecietību.

multimodāls – dažādu transporta veidu sasaiste vienotā transporta sistēmā.

mūžizglītība – jaunu zināšanu, arodu un prasmju apguve mūža garumā.

neatjaunojamie dabas resursi - dabas resursi, kuri neatjaunojas salīdzinoši īsā laika periodā vai neatjaunojas vispār, piemēram, ogles, kūdra, nafta utt.

neformālā izglītība – ārpus formālās izglītības īstenota vajadzībām atbilstoša izglītība, kas nodrošina jaunas zināšanas, prasmes un pieredzi.

nodarbinātības līmenis - nodarbināto īpatsvars darbspējas vecuma (no 15 līdz pensijas vecumam) iedzīvotāju kopskaitā

patents – dokuments, kas atzīst un apliecina, ka attiecīgā tehniskā ideja vai projekts ir izgudrojums vai rūpniecisks paraugs, norāda, kas to pirmais pieteicis (t. i., kam pieder prioritāte), kas ir tā autors un kam pieder ekskluzīvas tiesības uz izgudrojumu.

pievienotā vērtība – vērtība, kas pievienota starppatēriņam (nopirktajām izejvielām, materiāliem, pusfabrikātiem) preču ražošanas vai pakalpojumu veikšanas laikā.

pilsoniskā sabiedrība – sabiedrības pašorganizēšanās sistēma, kas rodas un funkcionē ārpus valsts varas institūtiem, kaut gan ne vienmēr no tiem neatkarīgi.

policentrisks – ar daudziem centriem; apdzīvojums, kur pastāv vairāki līdzvērtīgi vai arī viens otru papildinoši centri.

publiskā pārvalde, valsts pārvalde – valsts (centrālā), reģionālā un vietējā pārvaldes līmeņa institūciju kopums.

preventīvi pasākumi – pasākumi, lai novērstu potenciālas neatbilstības vai nevēlamas situācijas cēloni.

radošās industrijas – tādas, kas ražo produktus, kuru izcelsme balstās indivīda radošajā darbībā un kuru ražošanas procesā mijiedarbojas idejas radīšana, īstenošana un publiskošana.; aptver arhitektūru, reklāmu, mākslas un kultūras industrijas, dizainu (ieskaitot modi, grafisko dizainu un lietišķo mākslu), filmu, datorspēles un iesaistīto programmatūru, mūziku, jaunus medijus, izdevējdarbību, radio un televīziju u.c. kā arī inženierzinātnes utt.

reģions – pēc ģeogrāfiskām, ekonomiskām, politiskām, kulturālām vai citām pazīmēm nodalītas teritorijas vienība.

plānošanas reģions – Latvijā teritoriāla vienība, kuru, savstarpēji vienojoties, izveido vietējās pašvaldības reģionālās attīstības plānošanai, koordinācijai un pašvaldību sadarbības nodrošināšanai.

rekonstrukcija – esoša apbūves kompleksa pārbūve, tajā pastāvošas vai jaunas funkcijas vajadzībām.

sabiedrības integrācija – indivīdu un grupu sadarbība un saprašanās kopīgas valsts ietvaros. Integrācijas mērķis ir veidot demokrātisku, saliedētu pilsonisku sabiedrību, kas balstās uz kopīgām pamatvērtībām.

sanācija - piesārņotas vietas attīrīšana un atveseļošana vismaz līdz tādai pakāpei, ka turpmāk cilvēku veselība vai vide netiek apdraudēta un attiecīgo teritoriju iespējams izmantot noteiktai saimnieciskai darbībai.

sēklas jeb palaišanas kapitāls – piešķirtais finansējums, lai izpētītu, novērtētu un izstrādātu sākotnējo biznesa ideju. Sēklas kapitāls ir riska finansējums tā agrākajā etapā, parasti tas ir nozīmīgs tehnoloģiski intensīvajiem projektiem, lai ļautu uzņēmējam izveidot, izpētīt un pilnveidot sākotnējos produktu prototipus, kas vēlāk veidos nākamās uzņēmējdarbības pamatu.

sinerģija – radošā enerģija, kas rodas iedarbojoties vairākām iesaistītajām pusēm, piem. idejas, risinājumi, iedvesma.

sociālais dialogs ir sadarbības un konsultāciju mehānisms starp valsti, darba devējiem un darbiniekiem, lai saskaņotu savstarpējās intereses ekonomikas un sociālas politikas jautājumos. Sociālais dialogs notiek nacionālā (divpusēji un trīspusēji), reģionu, nozaru un uzņēmumu līmenī.

sociālā atstumtība – indivīdu vai cilvēku grupu nespēja iekļauties sabiedrībā nabadzības, nepietiekamas izglītības, bezdarba, diskriminācijas vai citu apstākļu dēļ.

sociāla iekļaušana - process, kura mērķis ir nabadzības un sociālās atstumtības riskam pakļautajām personām nodrošināt iespējas, pakalpojumus un resursus, kuri nepieciešami, lai pilnvērtīgi piedalītos sabiedrības ekonomiskajā, sociālajā un kultūras dzīvē, kā arī lielākas līdzdalības iespējas lēmumu pieņemšanā un pieejamību personas pamattiesībām.

sociālās atstumtības riska grupas - cilvēku grupas, kurām ir liegtas vai apgrūtinātas iespējas iegūt pietiekamus ienākumus, saņemt dažādus pakalpojumus un preces, kuras ir būtiski nepieciešamas pilnvērtīgai funkcionēšanai sabiedrībā.

sociālie partneri ir darba devēju un darbinieku organizācijas un to apvienības, kas iesaistās sociālā dialogā un slēdz vienošanos.

tehnoloģiju (zināšanu) pārnese – noteiktas tehnoloģijas (zināšanas, ražošanas prasmes, tehnoloģija) pārnese citam tās izmantotājam. Vienā valstī radītas tehnoloģijas pielietošana citā valstī ar mērķi radīt jaunus produktus, procesus vai pakalpojumus.

tehnoloģiskais parks (zinātnes un tehnoloģiju parks) – cilvēkresursu, zināšanu un infrastruktūras komplekss, kur radīti labvēlīgi apstākļi augstākās izglītības, pētnieciskā darba un zinātnietilpīgas produkcijas ražošanas savstarpēji papildinošai attīstībai. Ietilpst zinātniski pētnieciskās iestādes, universitātes vai to institūti, viens vai vairāki tehnoloģiskie centri, biznesa inkubatori vai industriālā zona un atbilstoši darbības virzienam specializēti konsultāciju biroji vai centri. Pamatuzdevums - nodrošināt zinātnes iestrāžu komercializāciju, veidojot saikni starp pētnieciskajām laboratorijām un tehnoloģisku produkciju ražojošiem uzņēmumiem.

urbanizācija – iedzīvotāju un ražošanas koncentrēšanās pilsētās, pilsētu apjoma un skaita pieaugums, pilsētnieciska dzīvesveida izplatīšanās.

zināšanu ekonomika – ekonomika, kuras attīstība balstās uz cilvēku zināšanu/ intelektuālā

potenciāla izmantošanu.

zināšanu sabiedrība – sabiedrība, kur ekonomisko procesu virza informācija un zināšanas. Tās attīstību noteic piekļuve informācijai un prasme to pārvaldīt, savlaicīga un pakāpeniska investīciju plūsmas pārorientēšana uz nemateriālām vērtībām – sabiedrības sociālo kapitālu, izprotot tā būtisko lomu ekonomisko procesu aprītē.

zināšanu nesējs – ikviens cilvēks, kas pakāpeniski uzkrājis zināšanas un izveidojis savu zināšanu potenciālu.

zināšanu potenciāls – zināšanas, kuras netiek izmantotas, bet kuras ir uzkrātas.

zināšanu sabiedrība – sabiedrība, kuras pamatvērtība ir zināšanas.

zinātnes komercializācija – pētnieciskajos institūtos radīto vērtību finansiāla atdeve; šai darbā: līdzeklis, ar kuru universitāšu un pētniecisko institūtu radītās jaunās intelektuālās vērtības pārvērst komerciālos ieguvumos. Nozīmē pētījumu rezultātu nodošanu ražošanas uzņēmumiem uz savstarpējas vienošanās pamata un par noteiktu atlīdzību.

zemes transformācija - lauksaimniecībā izmantojamās zemes pārveidošana par lauksaimniecībā neizmantojamu zemi.

Lietotie saīsinājumi

CSP – Centrālā Statistikas pārvalde

ES - Eiropas Savienība

IKT – informācijas un komunikāciju tehnoloģijas

IKP – Iekšzemes kopprodukts

LR – Latvijas Republika

MVU – mazie un vidējie uzņēmumi

MK – Ministru Kabinets

NAP – Nacionālais attīstības plāns

NATO – Ziemeļatlantijas līguma organizācija

NVO – Nevalstiskās organizācijas

PPP – Publiskā un privātā partnerība

TEN– Transeiropas transporta tīkls

